

ความเปรียบนี้ให้ภาพพจน์ของ เขาพระสุเมรุซึ่งเป็นเขาใหญ่และเป็นหลักของโลก เอนลงมาทับอกมนุษย์ซึ่งเล็กแบบบาง หากเป็นเรื่องจริง มนุษย์นั้นคงจะแหลกละเอียดไม่มีชิ้นดี แต่ภาพพจน์นี้เป็นเรื่องเกินจริง มนุษย์จึงรับน้ำหนักอันเกินกำลังของ เขาพระสุเมรุได้ กวีนำเอาความหนัก ความใหญ่ของ เขาพระสุเมรุมาเปรียบเทียบให้เห็นว่า ความทุกข์โศกของตัวละครนั้นช่างมากมายหนักหนา ทุกชั้นนี้สร้างความหนักใจ ให้ความเดือดร้อนแก่ตัวละครอย่างแสนสาหัส

อุปไมย คือ อกเมื่อย หรือจิตใจของนาง

อุปมา คือ พระเมรุเอนทับอก หรือความยิ่งใหญ่ ความหนักหนาของ เขาพระสุเมรุที่เอนลงทับอกมนุษย์

สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ คือ กัง

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ

ชะงูงพคจาวาซาน
ยังไม่มั่นคั่นกะทีใสเจือ

กึ่งน้ำออยน้ำตาลหวานเหลือ
คงจะเช็ดถอยคำของเงาคุณ¹

ความเปรียบนี้ให้ภาพน้ำออยน้ำตาลซึ่งมีรสหวานแหลม แลวปรุงแต่งให้เลิศรสควบน้ำกะทิ ให้มีรสหวานเข้มข้นขึ้นอีก ภาพนี้นำมาเปรียบกับคำพูดหวาน ไพเราะ รื่นหู ที่หมายใหญ่อันตายใจกลอยความ

อุปไมย คือ คำพูดหวานดอมซึ่งหวาน ไพเราะ รื่นหู

อุปมา คือ ความหวานมันของน้ำออย น้ำตาลที่เจือกะทิ

สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ คือ กัง

ในการเสนอความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอกนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงโครงสร้างของความเปรียบทั้งในเชิงความคิดและในเชิงภาษา เพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจไว้มาก่อน แล้วจึงกล่าวถึงภาพพจน์ของความเปรียบ ทั้งนี้ เพราะความเปรียบนั้นก่อให้เกิดภาพพจน์ และภาพพจน์เป็นส่วนสำคัญของการวิจารณ์วรรณคดี ในตอนท้ายเป็นการวิเคราะห์คุณภาพของความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอก

¹ "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 411.

4.2 โครงสร้างของความเปรียบเทียบ

โครงสร้างของความเปรียบเทียบนั้น อาจแยกกล่าวได้เป็น 2 แนวคือ

4.2.1 โครงสร้างในเชิงความคิดของความเปรียบเทียบ

4.2.2 โครงสร้างในเชิงภาษาของความเปรียบเทียบ

4.2.1 โครงสร้างในเชิงความคิดของความเปรียบเทียบ ทุกความเปรียบเทียบจะมีโครงสร้างในเชิงความคิดเหมือนกันหมด อาจแยกโครงสร้างในเชิงความคิดได้เป็น 3 ส่วน คือ

4.2.1.1 ความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบ

4.2.1.2 ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบ

4.2.1.3 ความคิดซึ่งรวมกันในความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบ และ

ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบ

เพื่อให้เห็นชัดเจน ขอยกความเปรียบเทียบต่อไปนี้ เป็นตัวอย่าง

นวลละอองสองแกมกิ้งลูกอิน จะแยม เยื้อน เหมือนสิ้นทุกสิ่งอื่น ¹

ผิวลูกอินนั้น นวลงาม กุลละมุนละไม กวินนำมา เป็นเกาย เปรียบ เทียบ ถึงความ
นวลผอง เป็นของใยของผิวแกม

ความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบคือ ความนวลผองของผิวแกม

ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบคือ ความนวลของผิวลูกอิน

ความคิดซึ่งรวมกันในความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบและความคิดที่นำมา เปรียบ

เทียบคือ ความนวล

แค้น เอยแค้น จริง

เจ็บ ปวกยวคยงกวา ปลิง เกาะ ²

¹ "มณีพิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 459.

² "คำวี" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 555.

ความเปรียบนี้ใภาพของปลิงที่เกาะดูดเลือดคน หรือเลือดสัตว์ เวลาปลิงเกาะ
แล้ว ยากที่จะแกะออกได้ ผู้ที่ถูกปลิง เกาะจึง เสียเลือดมาก ได้รับความเจ็บปวดยิ่ง
กว่าความเจ็บปวดที่ถูกปลิง เกาะกิน เลือดมา เปรียบกับความ เจ็บใจของหญิงที่ถูกแย่งสามี

ความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบคือ ความเจ็บปวดใจของหญิงที่ถูกแย่งสามี
ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบคือ ความเจ็บปวดของผู้ที่ถูกปลิง เกาะดูดเลือด
ความคิดซึ่งรวมกันในความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบ และความคิดที่นำมา เปรียบ

เทียบคือ ความเจ็บปวด

หนึ่งหน้าบึงรำพังกัก

อ้ใจกรรมมันจะปิดประตูคา 1

ความเปรียบนี้ใความคิดของการผูกขาดปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า มีใใผู้ใด
เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตน กว่าความคิดนี้มา เปรียบกับการบีตสามีไว้ เป็นของตน
คนเดียว มีใใสามีมีใโอกาสไปหาภรรยาอื่น

ความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบคือ การบีต การจับจองสามีไว้ เป็นของตนแต่เพียง
ผู้เดียว มีใใสามีมีใโอกาสไปหาภรรยาอื่น

ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบคือ การผูกขาด ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าใใเป็น
ของตนแต่ผู้เดียว

ความคิดซึ่งรวมกันในความคิดที่ต้องการ เปรียบ เทียบ และความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบ
คือ การผูกขาด จับจอง การบีตเขาเป็นของตนแต่เพียงผู้เดียว

มาตะแคงแวงวัถเอาจันเอง 2

ความเปรียบนี้ใภาพของกันถึง 3 ภาพ ภาพทั้ง 3 เป็นภาพของการต่อสู้ การ
หาราย ภาพแรก ภาพตะแคง หรือการตั้งทาเอียงตัว คอยหาโอกาสหาราย ภาพที่ 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 549.

2 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 424.

เป็นภาพของการวางหรือการเหวี่ยงกบตอ โดยที่ผู้ตกเหวี่ยงไม่ได้ออกกติกามาก่อน ภาพที่ 3 ภาพของการวัดหรือควักกบตอขึ้น หรือควักออกไปโดยแรง ฉะนั้น ตะแคงวางวัดจึง เป็นภาพของการใช้กำลังทำร้ายร่างกาย กวีนำภาพนี้มา เปรียบกับการทำร้ายคนอื่น ควบวาวจา

ความคิดที่ตองการ เปรียบ เทียบ คือ การทำร้ายผู้อื่นควบวาวจาวราย
 ความคิดที่นำมา เปรียบ เทียบ คือ การทำร้ายผู้อื่นควบกำลังกาย
 ความคิดซึ่งรวมกันในความคิดที่ตองการ เปรียบ เทียบและความคิดที่นำมา
 เปรียบ เทียบ คือ การทำร้าย

ความ เปรียบกับสัญลักษณ์ เหมือนกันตรงที่ ทั้งความ เปรียบและสัญลักษณ์
 เป็นการ เปรียบ เทียบสิ่งหนึ่ง เรื่องหนึ่ง กับอีกสิ่งหนึ่ง อีกเรื่องหนึ่ง เพื่อสร้างภาพพจน์
 ต่างกันตรงที่ความ เปรียบนั้นใช้ เปรียบ เทียบ เฉพาะช่วงตอนนั้นเอง มิได้เป็นการ
 เปรียบ เทียบอย่างยั่งยืนถาวรตั้งแต่ต้นจนจบ เรื่องอย่างสัญลักษณ์

4.2.2 โครงสร้างในเชิงภาษาของความเปรียบ

ความเปรียบอาจแบ่งตามลักษณะภาษาได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.2.2.1 ความเปรียบแบบอุปมาอุปไมย

4.2.2.2 ความเปรียบแบบอุปมา

4.2.2.1 ความเปรียบแบบอุปมาอุปไมย คือ ความเปรียบที่ปรากฏ
 รูปอุปไมยหรือข้อความที่ตองการ เปรียบ เทียบ อุปมาหรือข้อความที่นำมา เปรียบ เทียบ
 และสันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ

ตัวอย่างของความ เปรียบแบบอุปมาอุปไมย ไคแก
 นอยหรือรักเจ้าสักเทาพอม ยังไมยอมพร้อมใจไปควยที่¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 377.

ความเปรียบนี้ใ้ภาพของภานะสานขนาดใหญ่สำหรับบรรจขาวเปลือก ไซแทน
 ยุง ฉาง แต่เก็บขาวเปลือกไคนอยกว่า พอมเป็นของไซในชีวิตประจำวันของชาวนา
 กวีจึงนำขนาด ปริมาณ ความจุของพอมมาเปรียบกับความรัก เพื่อให้เห็นว่ารักนั้นยิ่งใหญ่
 เพียงใด

อุปไมย คือ รักเจ้า

อุปมา คือ พอม

สันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบ ไคแก่ คำว่า สักเท่า

มยหิกยุง เหยิง เหมือนเชิง [เหยิง] พัก¹

ความเปรียบนี้ใ้ภาพของที่รักในบริเวณรานคนพัก ซึ่งรุ่งรังควายใบและ เถาพัก
 เลื่อยต้นไปมา กว้นำภาพนี้มาเทียบกับผมของตัวละครซึ่งตั้งหิกและยุง เหยิง

อุปไมย คือ มยหิกยุง เหยิง

อุปมา คือ เหยิงพัก

สันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบคือ เหมือน

ส่วนประกอบของความเปรียบแบบอุปมาอุปไมย อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ

4.2.2.1.1 อุปไมย

4.2.2.1.2 อุปมา

4.2.2.1.3 สันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบ

4.2.2.1.1 อุปไมย อุปไมยจะปรากฏอยู่ข้างหน้าสันธานเชื่อมความในเชิง
 เปรียบเทียบ อาจปรากฏในรูปคำคำเดียว หรือปรากฏเป็นกลุ่มคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป
 บางทีกินความถึง 1 วรรค หรือเกินกว่า 1 วรรคก็มี อุปไมยมักปรากฏในรูปคำคำเดียว
 การปรากฏในรูปข้อความยาว ๆ ที่ต้องจับใจความเองมีอยู่น้อยมาก

¹ "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

คำคำเดียว เช่น

หอยอบณมิตนิกมนนย

แมอยาหวาคหวันพรันพระทิย

กลุ่มคำ เช่น

จนพันหักณมหงอก นเมิอนคอกเดา

ใจคอกคกคงง ลเอย

หนึ่งวรรค เช่น

รูปรางอปิชยชิทิง

หยามหยามทำทามอกเอจ

เกินกว่าหนึ่งวรรคขึ้นไป เช่น

ผิว นเอ รเอ หเลอง รเอ รอง

อันทรวงทรงองคพระกมารนิ

เมอนัน

อาวรณรอนรุมกุมใจ

งามคง ทเพพุทรินเนซึนฟำ 1

มัน นเมิอนกับลูกไกอยูนเมิอ 2

ลูกเา นเมิย เากินเกิค 3

นเอยางอิทเนเอยชิกรานใป 4

นเมิคนนเงกุฎเนที่กลางนา 5

นิงกวาชาลินไกเนกวา 6

ปเลดปลังคงทองนพกุล 7

นเมิอนกุมิจริงจิงคง เอบใส 8

นางกุมภิล เทราศรอยละหอยใท

คงดานใฟเนใสรุมทุมทิบ 9

1. เรื่องเดียวกัน, หน้า 200.
2. "การวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 582.
3. เรื่องเดียวกัน, หน้า 507.
4. เรื่องเดียวกัน, หน้า 568.
5. "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.
6. "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.
7. "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 201.
8. "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 327.
9. "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 402.

ทรงกลดซึ่งทอประกายอรามตา ฌีวพรรณงามนเน เทียบไคกับคววมขาวนวล กระจ่างตา
ของพระจันทรทรงกลด

4.2.2.1.2 อุปมา อุปมาจะปรากฏอยู่ข้างหลังสันฐาน เชื่อมคววมในเชิง
เปรียบเทียบ อาจะปรากฏในรูปคำก่าเดียว หรืออาจปรากฏเป็นกลุ่มคำตั้งแต่ 2 คำ
ขึ้นไป บางทีกินคววมเกินกว่า 1 วรรคก็มี อุปมามักปรากฏในรูปกลุ่มคำ ไม่ปรากฏ
กินคววม 1 วรรค ทั้งนี้เพราะภายใน 1 วรรคนั้น จะมีสันฐานเชื่อมคววมในเชิง
เปรียบเทียบปรากฏอยู่ควย

คำก่าเดียว เช่น

คิจริงนิง เจยไม เจยหนา
พระ เชื้อช่ายประ เสริฐ เดศไกร

ดูเหมือนกลั้วกรรช่ายิ่งกว่า เสือ ¹
นำพระทัยชลาคจริงยั้ง สตรี ²

กลุ่มคำ เช่น

เริง ราหนาบาน เป็น ใบบัว
มา อุหนษา เกือก ถาน ผหญิง
พิง สง กลัก กลม กลม จุม จิต
เจ้า สาว ที่ หนุ่ม จะ กุม กัน

ลิม กลั้ว บิการ อง ว่า ไป ³
มัน แดง จริง ยั้ง กว่า ยอม นำ ฝาง ⁴
คัง หนึ่ง ชีวิ จะ จาก ราง ⁵
เหมือน กิน คำ จะ ถัน อยู่ ใกล้ ไฟ ⁶

1 "ไกรทอง" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 396.
2 "สังข์ศิลป์ชัย" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 668.
3 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 207.
4 "ไกรทอง" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 424.
5 "มณีพิชัย" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 441.
6 เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 466.

เกินกว่า 1 วรรคขึ้นไป เช่น

ระว่างตัวเหมือนวสันหลังซาก

คิดมากก็น่าสม เพชฌิม

เหมือนพระยาราชหงส์ เขาคง เคย

เห็นแต่กำมิมินาถูกที่หวาดหวั่น ¹

มาหลอยชั่วควยขานิจจา โดย

จะกม เเงยหนาม เหนียว เกียวยัม ²

อุปมา มักจะเป็นภาพเดียว แต่บางกริ่งอาจปรากฏเป็นภาพซ้อน ภาพทั้งสอง
ที่มาซ้อนกันนั้น มักจะมีลักษณะบางประการร่วมกันคล้ายคลึงกัน โดดเด่น ความเปรียบเทียบไปนี้

ท้าวตรีศโยคในพระทัยรัก

พระกุดอยู่ลึกลงในท้าวฟ้าดิน ³

ความเปรียบเทียบนี้ ภาพฟ้าและดิน ทั้งภาพฟ้าและดินนี้มีความคล้ายคลึงกันในแง่
ที่ต่างมีความกว้างใหญ่ไพศาล และต่างก็มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ฟ้าดินจึงมี
บุญคุณต่อมนุษย์อย่างสูงที่จะสรรเสริญ กวีจึงนำภาพทั้งสองมาซ้อนกัน เพื่อให้เห็นชัดว่า
พระกุดนั้นมีมากจนปานใด

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ

เป็นกษัตริย์ตรีศแล้วไม่แนบยา

เหมือนไม้หลักปักเลน เอนไปมา

กุดับถูยก็นำท่าชายหนา

ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กอมมือ ⁴

ความเปรียบเทียบนี้มีภาพซ้อน 2 ภาพ ภาพแรกเป็นภาพของไม้หลักที่ปักลงในเลน
ยอมเอนไหวไปมา เพราะเลนนั้นเหลว ภาพสองเป็นภาพของ เด็กเล็ก ๆ เด็กอมมือซึ่ง
ไมรู เคียงเสา พกกลับปอกกลับมาไม่ไค่เรื่อง เอาแนนอนไม้ไค่ ภาพทั้งสองมีลักษณะรวม
กันคือ ความไม่มั่นคง ไม่แนนอน กวีนำภาพทั้งสองนี้มาเปรียบเทียบเทียบกับกษัตริย์ซึ่งตรีศ
แล้วก็นำ ความจริงการไร้ภาพแรกเพียงภาพเดียวก็ชัดเจน เจ็บแสบมากแล้ว แต่กวี
ยังนำภาพที่สองมาซ้อน มาแนหนักเขาไปอีก โดยเฉพาะมีการ เหนวอย่างยิ่งว่า

¹ "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เดียวกัน, หน้า 230.

² "ไกรทอง" ใน เรื่อง เดียวกัน, หน้า 379.

³ "ไชยเชษฐ" ใน เรื่อง เดียวกัน, หน้า 338.

⁴ "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เดียวกัน, หน้า 229.

4.2.2.1.3 สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ ตามที่ผู้เขียนได้รวบรวม สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบในบทพระราชนิพนธ์ ปราบฎมีจำนวนมาก ได้แก่ กิ่ง, เหมือน, เพียง, บีม, กลาย, เทา, เป็น, ตะละ หรือ ตละ, รวากข์, สักเทา, พางเพียง, ยิ่งกว่า, บีมประหนึ่ง, โศเทา, ประเสริฐกว่า, เหมือนกิ่ง, เหมือนกับ, เหมือนอย่าง, คู่เหมือน, อุปมา...เหมือน, ไม่เหมือน, ไม่...เหมือน, เปรียบปานกับ, กลายกันกับ, เปรียบ เทียบเทา, อุปมาเหมือนรวากข์, เหมือนดะมายกลาย, หา...เหมือน...ไม, ถึงไคเป็น...ก็ไมปาน

สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบส่วนใหญจะปรากฏรูป ที่ไม่ปรากฏนั้นก็ เพราะลักษณะทางฉันทลักษณ์ ก็จะได้เห็นจากตัวอย่างต่อไปนี้

จึงทูลสนองพระบัญชา

อันความแค้นของข้า เลือดตาไหล¹

ความ เปรียบนี้จะสันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ "กิ่ง" ไว้ในฐานที่ เข้าใจ ทั้งนี้เพราะจำนวนคำยังกับ

สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

4.2.2.1.3.1 สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบซึ่งปรากฏในรูปคำ
คำเดียว

4.2.2.1.3.2 สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบซึ่งปรากฏซ้อนกัน

4.2.2.1.3.3 สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบซึ่งปรากฏร่วมกับ
คำอื่น

4.2.2.1.3.1 สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบซึ่งปรากฏในรูปคำ
คำเดียว ได้แก่ คำว่า กิ่ง, เหมือน, เพียง, บีม, กลาย, เทา, อย่าง, เป็น, ตละ หรือ ตะละ, รวากข์ กวีนิยมใช้สันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบประเภทนี้ มาก โดยเฉพาะคำว่า "กิ่ง" ใ้ขอบที่สุก ร่องลงมาคือคำว่า "เหมือน" จะได้ให้ ตัวอย่างสันธาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ เหล่านี้ไว้ดังนี้

¹ "ไชยเชษฐ" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 357.

กั

เห็น เจ้าพราหมณ์สะ เทน เหมินไป

ไ้ให้เรารอนฤทัยกัไฟฮ้อ 1เหมือน

ทำมคกิจกรรมประสมประสาน

หยาบชาสามานย์เหมือนซี่ เลื่อย 2เพียง

สำแดงแผลงฤทธิฮ้อสุรี

เพียงพื้นปัดพีจะโรทมทรุค 3ปิมข่าจิงทานางมาในรากุตรี
ทั้งยัว เมีย เวารุมกันคาวาปิมซี่จะม้วยควย เจ็บใจ
หา เกรงไคบาทายนฟาไม 4กลายบัดนั้น
ซึ่งทรงพระ เมตตาชามากมายพระที่ได้บุ่งพิคทูลขยับขยาย
พระคุณกลายชนกชนนี 5เทา

นอยหรือมันนารักอยู่ฮ้อไซ

หุหนาคาโตเทาไซหาน 6

1 "มดีวิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 469.

2 "คารวี" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 568.

3 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 305.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 304.

5 เรื่องเดียวกัน, หน้า 354.

6 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

เป็น

มนุษย์หรือจะสู้กับมนุษย์

จะเที่ยวเล่นเป็นเด็กไม่รักหัน 1

ตะลึงหรือตะลึง

ฟังคำอำมาตย์พูดมา

พระกริ้วโกรธาตะลึงไฟ 2

หน้าตาตะลึงมักกะสัน 3

ราวกับ

รูกระใช้กรานหุบท้าว

เอออะไรใจราวกับมลาฮิว 4

4.2.2.1.3.2 ต้นฐานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์

โคกแก เหมือนคัง, เหมือนละม้ายคล้าย, ปีมะหนึ่ง, พางเพียง, เปรียบเทียบ เทา
อุปมาเหมือนราวกับ, อุปมา..เหมือน คังมีตัวอย่างต่อไปนี้

เหมือนคัง

น้อง เอยน้องรัก

งามรักตรม้อง เหมือนคัง เคื่อนหงาย 5

เหมือนละม้ายคล้าย

รูปทรงสารพัดไม้ซีกขวาง

เหมือนละม้ายคล้าย นางบอพระกลืน 6

ปีมะหนึ่ง

ครัสพลางทางทรงโคกี้

ปีมะหนึ่ง ชิวจะตักนัย 7

พางเพียง

รำพลางทางทรงโคกี้

มารศรีพางเพียง จะขาดใจ 8

- 1 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 288.
- 2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 330.
- 3 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.
- 4 "กาวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 536.
- 5 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 139.
- 6 "มดพิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 458.
- 7 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 361.
- 8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 298.

เปรียบเทียบ เทา

พริกไคร้ในองกั๊ง เขา^ว

แม่นจะ เปรียบเทียบ เทาควงใจ ¹

อุปมา เหมือนราวกับ

แต่เพียงชุปตัวใหม่ ไค้เมียสาว

อุปมา เหมือนราวกับ ไค้แก้ว ²

อุปมา...เหมือน

อุปมาหมายมุ่ง เหมือนยุ้งริน

จะบิน เขาหาไฟอะไรมึง ³

4.2.2.1.3.3 สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบซึ่งปรากฏร่วมกัน

คำอื่น เช่น

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ เหมือน ปรากฏร่วมกับคำสันฐาน กับ

เป็น เหมือนกัน

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ เท่า ปรากฏร่วมกับคำวิเศษณ์ สัก

เป็น สักเท่า

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ กว่า ปรากฏร่วมกับคำวิเศษณ์ ยิ่ง, ง่าย

เป็น ยิ่งกว่า, ง่ายกว่า

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ เหมือน ปรากฏร่วมกับคำสันฐาน ถึง

และคำวิเศษณ์ ไม่ เป็น ถึง...ไม่...เหมือน

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ ปาน ปรากฏร่วมกับคำสันฐาน ถึง...ก็

และคำวิเศษณ์ ไม่ เป็น ถึง...ก็ไม่ปาน

สันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ กว่า ปรากฏร่วมกับคำกริยา ประเสริฐ

เป็น ประเสริฐกว่า

จะขอยกตัวอย่างบทพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏสันฐาน เชื่อมความในเชิง เปรียบ เทียบ
ประเภทนี้ไว้ดังต่อไปนี้

¹ "กาวิ" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 498.

² เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 552.

³ เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 592.

เหมือนกับ

แมงยาหวากหัวนัพรันพระทัย

สักเทา

นอยหรือรักเราสักเทาพอม

ยิ่งกว่า

หยามหยามทำคามอำเภोज

งายกว่า

พระมหาสมุทรสุคติซึ่ง

หญิงสามรอยกมลมารยา

ถึง...ไม่...เหมือน

ถึงจะไคนางฟ้าสุราลัย

ถึง...ก็ไม่ปาน

รวมภิมยขมรสสาวศรี

อยู่เย็นเป็นสุขทุกเวลา

ประเสริฐกว่า

คุณคนนาทรงเราเสียไป

ประเสริฐกว่า เพชรนิลจินดา

มันเหมือนกับลูกไก่อยู่ในมือ ¹

ยังไม่ยอมพร้อมใจไปควยพี่ ²

ยิ่งกว่าซาฮินใดที่ใดมา ³

ถ้าจะหยิ่งให้ถึงกับงายกว่า
สุดที่จะศึกษาให้แรงใจ ⁴

ไม่ก็ใจเหมือนเจ้าเขาวมาลัย ⁵

กมภักดีคอบางต่างภาษา
ถึงใจเป็นเจ้าพระยาภิไธยปาน ⁶

ราคาโคสีกแสนคำลึงทอง
จะทำขวัญกัลยาทั้งสอง ⁷

- 1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 582.
- 2 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 377.
- 3 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.
- 4 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.
- 5 "คารวี" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 507.
- 6 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 375.
- 7 "สังขคีลไชย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 642.

4.2.2.2 ความเปรียบเทียบอุปมา คือ ความเปรียบเทียบที่ไม่ปรากฏรูปอุปมา และสันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบ คงปรากฏเฉพาะรูปอุปมาเท่านั้น เช่น จริงแฉดกะกะโคถ่านไฟเผา¹

ความเปรียบเทียบนี้ให้ภาพของถ่านซึ่งติดไฟอยู่แล้ว เป่าขึ้นเมื่อโลกียอมถูกรุน ลุกตามใจกาย กวีนำภาพนี้มาเปรียบกับอุปมาที่ว่าหญิงชายที่เกยไคเสียกันมากอน และมีโอกาสมาพบปะใกล้ชิดกันอีก อารมณ์รักยอมลูกโซน สันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบอาจจะไคเนกกว่า เหมือน กัง ราวกับ แต่ทั้งอุปมาและสันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบไม่ปรากฏ คงปรากฏเฉพาะรูปอุปมาคือถ่านไฟเผา เท่านั้น อีกตัวอย่างหนึ่ง ไคแก

สำคัญว่าผู้รักก็ลูกกลาง
ทำไมเดาจึงมีเอาไคซาคเค็ด

สาระตั้งวิ้งวางไปตามลม
หรือไปปะบอระเพ็ด เช็ดชม²

ความเปรียบเทียบนี้ให้ภาพของบอระเพ็ดที่ปรสมอย่างรายกาจ จนคนเข็ดไคกลากิน ภาพนี้นำมาเปรียบกับคนที่รายกาจจนคนอื่นทนไคไค อุปมาคือคนที่รายกาจจนคนอื่นทนไคไค สันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบคือ เหมือน, กัง แต่ทั้งอุปมาและสันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบไม่ปรากฏรูป คงปรากฏเฉพาะรูปอุปมาคือ บอระเพ็ด

ความเปรียบเทียบอุปมานั้น เหมือนกับความเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยทุกอย่างในเชิงความกิด ตางแต่ว่ามีการละรูปอุปไมย และสันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบไวในฐานที่เข้าใจ อาจจะกล่าวไคว่าความเปรียบเทียบอุปมานั้นคือความเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยชนิดอุปมานั้นเอง ความเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยนั้น ผู้อานจะเห็นอุปไมยกอน แฉดเทียบขามสันธานเชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบไปถึงอุปมา แต่ความเปรียบเทียบอุปมานั้น ผู้อานจะซึบทราบถึงไคว่าความหมายของความเปรียบเทียบในฉับพลัน โภยฉัทโนมฉั

¹ "ไครทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 416.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 424.

ความเปรียบนี้ไม่ทำให้ผู้ดูนึกติดอยู่กับรูปแบบภาษา จึงสามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจ และใฝ่ในภาพใดก็กว่าความเปรียบแบบอุปมาอุปไมย อย่างไรก็ตาม ไรก็ตามก็ผู้เขาวัวหรือผู้ไม่ แยกฉานทางภาษาอาจไม่สามารถเข้าใจได้

ความเปรียบแบบอุปมาอาจเป็นภาพเดี่ยวหรือภาพซ้อนก็ได้ ภาพเดี่ยวนั้นมีอยู่ เป็นจำนวนมาก เช่น

คำบรรยายหลานยังหาธุไม้ จะค้ำไฟหัวลมนี้แนยากอยู่ ¹

ค้ำไฟหัวลมนี้ หมายความว่า การค้ำไฟจะลมพัดแรงว่า เป็นไม้ไผ่ยาว เพราะลมจะ ช่วยพัดไฟให้ลุกลามโชนทั่วอย่างรวดเร็วรุนแรง ยากที่จะดับลงได้ กวีนำภาพนี้มา เปรียบกับการประสานรอยราวในขณะที่คนยังขุ่นเคือง หมายใจก็เขมมเป็นไปโดยยาก หรือ อาจไม่ไคนด์เลย ความเปรียบนี้ท้าวสิงห์ลือชออธิบายให้พระนารายณ์ เบศร์สั่งว่า การหา ทางให้พระไชยเชษฐา และนางสุวัญชากันก็กันนั้น เป็นไปโดยยาก เพราะจิตใจของนางสุวัญชา ยังไม่หายโกรธแค้นขุ่นเคือง นอญใจพระไชยเชษฐา

ความเปรียบแบบอุปมาที่ใ้ภาพซ้อน ได้แก่ ความเปรียบต่อไปนี้

นอญเอ๋ยนอญหรือ	สนุกมือทำไม้กับชาวของ
ถวยโถทุบกระแทกแตกเป็นกอง	หยาบคายร้ายรอง คุ้มประกาศ
ราคาคางวคส์ก็เบียด	คอบเสียดอีกเล็กพี่ไม่ว่า
หนอญหนึ่งก็ตะเถาะจะ เขามา	คอบซื้อหา เจ้าใหญ่อย่าทุกชอรอน
ไมขอที่ตีวัวกระทบคราด	<u>ตีชาติกระกายแกมแปลาชน ²</u>

ความในเรื่องคำนี้ นางกัณฐมาลีทะเลาะกับนางจันทสุภา แล้วได้รับความ เกือบแค้นใจ จึงกลับมาที่อยู่ของนาง ท้าวสินธุราช (ปลอม) ถ้ามางองอน นางก็ แกล้งทุบกระแทกสิ่งของต่าง ๆ ตอนนี้กวีใ้ภาพแรกคือการแกล้งตีวัว เพื่อกระทบคราด นำมาเปรียบ เปรียบกับการที่นางกัณฐมาลีแกล้งทุบถวยโถโธฮามต่าง ๆ เพื่อกระแทก ท้าวสินธุราช (ปลอม)

¹ "ไชยเชษฐา" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 360.

² "การตี" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 569.

กว่า 2 และภาพ 3 ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ กวีไต่ภาพของสัตว์แก่ คือ กระจ่าง และแมลงปอ ธรรมชาติของสัตว์นั้นย่อมไร้ เคียงสา ไม่มีเล่ห์กลดูบาย มารยา อย่างสัตว์แก่ แต่ทั้งกระจ่างและแมลงปอนั้นมี เล่ห์เหลี่ยมชั้นเชิงพรารวมตัว กวีนำภาพกระจ่างและภาพแมลงปอมา เปรียบถึงคนที่มัก เม็ด เค็ดพรารวมชั้นเชิง มารยา รวมตัว

จะเห็นได้ว่าภาพหนึ่งนำมา เปรียบ เพื่อตำหนิการกระทำของนางกัณฐมาลีในตอนนั้น ส่วนภาพ 2 และภาพ 3 นำมา เปรียบให้เห็นนิสัยใจคอของนางกัณฐมาลี เป็นการ เหน็บแนมภาพพจน์ของนางกัณฐมาลีให้ชัดเจนขึ้น และ เติมรสชาติให้แจ่มใสยิ่งขึ้น

4.3 ภาพพจน์ของความ เปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอก

ความ เปรียบนั้น เป็นการสร้างภาพพจน์ ภาพพจน์ของความ เปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอก อาจแยกได้ดังนี้

4.3.1 ภาพพจน์ของตัวละคร

4.3.2 ภาพพจน์ของวัตถุสิ่งของ

เนื่องจากบทละครนอกมุ่งดำเนิน เรื่อง เป็นสำคัญ จึงไม่ค่อยพรรณนาฉากหรือ วัตถุสิ่งของที่ประกอบฉาก แต่ก็จะพรรณนาตัวละคร หากจะพรรณนาฉากก็มัก เล่นเสียง เล่นคำเพื่อสร้างภาพพจน์ ส่วนความ เปรียบนั้นมักจะใช้กับตัวละคร เพราะความ เปรียบ ส่วนใหญ่ใช้รูปธรรมมาพรรณนาให้เห็นภาพนามธรรม จึง เหมาะแก่การพรรณนาดีกับนิสัยใจคอ และภาวะจิตใจอารมณ์ของตัวละคร กวญ เหตุนี้ภาพพจน์ของความ เปรียบในบทพระราชนิพนธ์จึงมัก เป็นภาพพจน์ของตัวละคร ส่วนภาพพจน์ของวัตถุสิ่งของมีอยู่น้อยมาก

4.3.1 ภาพพจน์ของตัวละคร เมื่อกวีต้องการพรรณนาบุคลิกลักษณะ อากัปกริยา อากาณ ลักษณะนิสัยใจคอ ภาวะจิตใจอารมณ์ และฐานะ สภาพ ความเป็นอยู่ของตัวละคร กวีมักจะนำเอาสิ่งที่คนส่วนมากเคยพบ เคยเห็น เคยได้ยิน ใฝ่ฝัน มาเป็นภาพสื่อ นำให้ ผู้อ่าน เกิดภาพพจน์ของตัวละคร

ภาพพจน์ของบุคลิกลักษณะของตัวละคร ไกลแก่ ไบหนา ส่วนประกอบของไบหนา
ณม รูปร่าง ผิวพรรณ ความงาม พละกำลัง ทาทาง กวีมีก้นำเอาสิ่งเกี่ยวกับร่างกาย
ความเป็นอยู่ ความเชื่อถือ สัตว์ พืช วัตถุสิ่งของ และสภาพธรรมชาติ มาเปรียบเทียบ

ไบหนา เมื่อกวีจะพรรณนาใหญ่อาบเกิดภาพพจน์ว่าตัวละครมีไบหนางดงาม
เพียงใด กวีก็นำภาพธรรมชาติคือภาพของดวง เคื่อน เคื่อนหงาย และพระจันทร์เต็มดวง
มาเปรียบให้เห็น ดังความว่า

ผิว เนื้อ เรือ เหลือง เรืองรอง	พักตร์มอง เพียงดวงจันทร์ 1
วันนี้แดดแฉ่มสุวิงษา	พักตร์รายอง เหมือนกับ เคื่อนหงาย 2
พักตร์มอง เพียงจันทร์ เมื่อวัน เพิ่ง	กรัก เกรง เปดปลั่ง อยู่ทั้งตัว 3

ดวง เคื่อนนั้นปริศม์มีแสงสีชานวลดอง ถ้า เป็นกิน เคื่อนหงายหรือกิน เคื่อน เพ็ญ
พระจันทร์จะทอประกายแสงนวลดอรามตา ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าตัวละครนั้นมีไบหนา
สว่าง งามวิบตา ชานวลดอง เป็นของไบ

ไบหนาหมนหมองไม่แจ่มใสเห็น กวีนำภาพหมึก ภาพน้ำคราย ซึ่งเป็นของโชที่
เจนนาคามา เปรียบเทียบ

หมึกมีสีคำ กวีนำมาเป็นภาพเปรียบเทียบ เห็นว่าหนาคำคัง เอาหมึกคำมาทา ดัง
ความว่า

แลขับไล่ไปแล้วยังรำรัก	จนพระพักตร์คู้คำคังหมึกทา 4
------------------------	-----------------------------

ความเปรียบนี้ เจ๊กนางไซกระตบพระไชยเชษฐาหนาคาหมนหมอง หนาคำ
คร่ำเกรียดเพราะขับไล่นางสุวิงษาไปแล้วยังรักยังอาลัยอาวรณ์นาง ทำให้เกิดภาพพจน์
ว่าพระไชยเชษฐาหนาคาหมนหมองอย่างไร

1 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 506.

2 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่อง เคียวกัน, หน้า 364.

3 "กาวิ" ใน เรื่อง เคียวกัน, หน้า 521.

4 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่อง เคียวกัน, หน้า 318.

ใบหน้าทองคำ กวีเปรียบว่าเหมือนน้ำคราม ดังความว่า

กฤษณะทองคำเป็นน้ำคราม ไม่หมดจคงงงามเหมือนเกาเลย 1

น้ำครามมีสีคล้ำ เมื่อนำมา เป็นภาพเปรียบเทียบ ทำให้เกิดภาพพจน์ในใจว่า ตัวละครนี้หน้าตาของทองคำไทย ความเปรียบนี้หกนางไซ์ เปรียบถึงหกเซยซึ่งหน้าตาของทองคำเพราะ เห็นค เห็นอจจากการหา เนื้อแข็งก็เงาเงาะ แล้วยายแพ้อย่างไม่เป็นท่า

ใบหน้าอมแหม่มไม่สะอาคตานั้น กวีเปรียบกับหน้าแมวคราว ดังความว่า
มันงามเหลือแฉงเจ้าวิมาลา หน้าตาอมแหม่มเหมือนแมวคราว 2

แมวคราวคือแมวตัวผู้ที่ออกหางู จนหน้าตาอมแหม่ม กวีนำภาพแมวคราวมา เปรียบเทียบ ให้เกิดภาพพจน์ว่าหลังจากเลิกทะเลาะ เบาะแวงกับนาง เลื่อมลายวรรณแล้ว วิมาลามีหน้าตาเลอะ เทอะอมแหม่มเพียงใด

ใบหน้ามาเกลียดคนากลัวนั้น กวีนำภาพยักษ์มักกะสันมา เปรียบ ดังความว่า
..... หน้าตาคดละขี้มักกะสัน 3

มักกะสันมาจากคำว่า มะคัสซาร์ (Macassar) เป็นเมืองอยู่ในเกาะซูลิบีตี โศเกาะฟิลิปปินส์ลงไปเล็กน้อย พวกมักกะสันอพยพเข้ามาอยู่ใกล้กรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินพระนารายณ์ และก่อกบฏขึ้น พวกมักกะสันมีใจคอเหี้ยมโหด ร้ายกาจ คุร้าย ทารุณราชนิกูลไม่เลือกหน้า จึงถูกปราบอย่างรุนแรง พวกนี้ถอยสู่อ้อมกองทหารอย่างมูทะลุกันจนกองทหารหลวงต้องล้อมหมู่บ้านมักกะสันและเอาไฟเผา เมื่อกวีจะ เปรียบถึงใบหน้ามาเกลียดคนากลัวของ เจ้าเงาะ จึงไถ้นำภาพใบหน้าเหี้ยมเกรียม มาเกลียด นากลัว ของยักษ์มักกะสันมา เปรียบเทียบให้เกิดภาพพจน์

ใบหน้าของคนที่มีความสุข สดชื่น กวีพรรณนาวาราวกับใบบัว ดังความว่า
เรีงราตนาขานเป็นใบบัว ลี้มกลัวมีกรองวาไป 4

ใบบัวนั้นใหญ่ มีน้ำเกาะกราว กูสชื่น กวีนำมา เปรียบเทียบให้เห็นภาพใบหน้าที่สดชื่น ขยายใหญ่เวลาขิม เวลาคักใจ

ใบหน้าของคนที่มีความเลวร้ายนั้น กวีเปรียบว่าหน้านั้นแดง เหมือนชาค เหมือนคนเลือดฝาดแดง หรือยิ่งกว่ายอมนควยนำฝาง

1 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 167.
2 "ไกรทอง" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 425.
3 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 113.
4 เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 207.

กวีเปรียบเทียบหน้าของคนที่มีความชั่วช้าเลวทรามว่า หน้าแดงเหมือนซาก
เหมือนคนเลือดฝาดแดง ดังความว่า

นานไปจะขึ้นถึงหลังคา หน้าตาคะระชาดเลือดฝาดแดง¹

คนที่มีความชั่วร้ายอยู่ในตัวนั้น ขอมไม่มีความสบายใจ เรารอน และทำให้คนอื่น
อื่นใคร่มีความเดือดร้อนไปควย กวีนำความเรารอนเดือดร้อนเพราะความชั่วร้ายไป
เปรียบกับสีแสดซึ่ง เป็นสีรอน และเทียบให้เกิดภาพพจน์ว่าหน้าแดงนั้นคือหน้าของคนที่
เลวทรามชั่วร้าย แดงอย่างไรนั้น กวียัง เปรียบชวนเขาไปอีกว่าแดงเหมือนสีชาด และ
แดงเหมือนคนที่เลือดฝาดแดง ภาพของชาดและภาพของคนที่เลือดฝาดแดง ทำให้
เกิดภาพพจน์ว่าหน้าแดงจักษุนาคไทร ยิ่งแดงจักษุยิ่ง เป็นการ เปรียบให้เห็นว่าชั่วช้า
สาบสูญมากเท่านั้น ความตอนนี้นางวิมาลาไสวานาง เลื่อมลายวรรณว่าเลวทรามชั่วช้า
อย่างยิ่ง

ในทำนองเดียวกัน กวีเปรียบเทียบว่าหน้าของคนชั่วร้ายนั้นแดงยิ่งกว่ายอมน้ำฝาง
ดังความว่า

มาคูนหน้าชา เกิดทานผุหญิง มันแดงจริงยิ่งกว่ายอมน้ำฝาง²

ฝาง เป็นไมตรีคหนึ่ง แกนของมันไซยอมน้ำใหม่สีแสด ภาพน้ำฝาง เปรียบเทียบ
ให้เห็นความแดงของใบหน้าของนาง เลื่อมลายวรรณ สีแสดของ น้ำฝางทำให้
เห็นชัดว่าเลื่อมลายวรรณเลวร้ายมาก ความตอนนี้นาง เลื่อมลายวรรณว่าตนเอง
ประชดนางวิมาลาที่กระตบกระ เทียบนางกอนวานาง เป็นคนไม้คี่

ส่วนประกอบของใบหน้า

ลักษณะของหูคที่บั้งแมว กวีเปรียบเทียบเหมือนแมวกราว
หูคบั้งแมว เหมือนแมวกราว เขา เล่ากฏอจาวชางไมอายุ³

1 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 424.

2 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

3 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

แนวคิ้วเวลาออกหากู ทาจะแนวพรราว ทุซึบ เมื่อนำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบ ทำให้
เห็นภาพพจน์ว่า เจาเงาะมีหูกาง ตาโต แหววาว

ขนาดตาโตนั้น กว้างกว่าเดียวกับไซห่าน ดังกล่าวมา
น้อยหรือนั้นนาร์ก็อยู่อีกไซ หูหนาตาโตเท่าไซห่าน¹
ไซห่าน เป็นไซที่มีขนาดใหญ่ เมื่อนำมา เปรียบกับดวงตาเจาเงาะ ทำให้เห็นภาพพจน์
ของตาของ เจาเงาะว่าใหญ่กวากากนทั่วไปมาก

ผม

ผมรุ่งรังนั้น กวี เปรียบกับ เชิงปักและผมคนฆ่า ถึงจะ เห็นจากตัวอย่างข้างล่างนี้
ผมหยิกยุ่ง เหยิง เหมือน เชิง [เชิง] พัก²
เชิงปักนั้น เป็นที่รกรุงรังในบรี เวศรานคนปัก เพราะปีเถาปักและไม้ปักปกคลุม
อยู่ระเกะระกะ กวีนำมา เปรียบ เทียบกับลักษณะผมของ เจาเงาะ ทำให้เห็นภาพพจน์ว่า
ผมเจาเงาะนั้นทั้งหยิก ทั้งยุ่ง เหยิง รุ่งรัง

นิจจา เอยซาก เบ็ญ เชื้อใจ
ผมคนรูปทรงก็แกลเสา

เขาไรศร่าคร่าคำชาวปลา
ผมผมรุ่งรัง เหมือนกั้งบา³

กษยานันปลอยปละละ เดย เรื่องการแต่งกายของตนเอง ผมจึงรุ่งรัง ไม่น่าดู
เมื่อนำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบผมของนางจันท์เทวี ทำให้เห็นภาพพจน์ว่านางจันท์เทวีมี
ผมยุ่งรุ่งรัง เป็นกระเชิง

รูปร่าง

รูปร่างทั้งคางานั้น กวี เปรียบกับรูปร่างของ เทวคา รูปเขียน รูปปลิง

- 1 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 123.
- 2 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 113.
- 3 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 237.

กวีเปรียบเทียบรูปร่างตัวละครว่างคางเหมือนเทวดา ถึงความว่า
รูปทรงละม่อมพร้อมพริ่ง งามยิ่ง เทวาในราศี 1

เรา เชื่อกันว่า เทวดามีจริง เทวดาในความนึกของ เรานั้นมีความงามเลิศมนุษย์
เพราะทุกคนแทรกอคติเข้าไว้ ภาพพจน์ เทวดาจึง เป็นภาพพจน์ของความงามในอุดมคติ
ของมนุษย์เรา เมื่อนำภาพพจน์ เทวดามา เปรียบกับพระนารายณ์ เบศร์ ทำให้ निकออกว่า
พระนารายณ์ เบศร์ งามยิ่งนัก

รูปร่างที่งามนั้น กวีนำรูปเขียนมา เปรียบเทียบ ถึงความว่า
เวืองถอรชรออนแอม แชนแมนรูปร่าง เหมือนอย่าง เขียน 2
ภาพเขียนนั้นอ่อนช้อย จะวาดให้สวยงามเพียงใดก็ได้อีก เมื่อนำภาพเขียนมา
เปรียบเทียบ ทำให้เห็นภาพพจน์ของพราหมณ์ขอพระกลืนวารูปร่างจะกลมกลึง อ่อนช้อย
งามจับตา

บางทีกวีนำรูปร่างที่งามมา เปรียบกับปฏิมากรรม ถึงความว่า
รูปร่างทรงกลมกลึงกลอนกลึง

รูปปั้นจะกลึงในงามเพียงใด สุดแต่แต่ฝีมือปั้น ยิ่งฝีมือดีมีประณีต มีพรสวรรค์
รูปปั้นนั้นก็จะตระการตาหาที่ติไม่ได้ กวีนำภาพรูปปั้นมาสื่อความหมายถึงรูปร่างของตัวละคร
ทำให้เกิดภาพพจน์ เจ็ดนางมเหสีพระไชย เชนรูไชยงาม เปรียบนี้ประชกประชันถึงรูปลักษณะ
ของทอนไม้ที่นางใส่พานมาให้พระไชย เชนรูทอกพระเนตร แล้วดางว่าเป็นไอศของพระองค์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "ไชย เชนรู" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

2 "มณีพิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 452.

3 "ไชย เชนรู" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 285.

รูปร่างที่ไม่สวย ไม่งาม ไม่โคดัดส่วนนั้น ก็เปรียบว่าเหมือนกับรูปร่าง ลักษณะของ
ภูตผี ยักษ์มาร ขอม ทอไม

กวีนำรูปร่างของภูตผีมา เปรียบ เทียบกับรูปร่างของตัวละครดังนี้
บางวานาซัง เป็นยักษ์หน้า
รูปร่างอัปรีชิตัง แลคู้หาคำนี้ทะเล้ง
เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา 1

บางคนเคยเห็นผี เชื่อว่ามีจริง บางคนไม่เคยเห็น แต่มีภาพพจน์อยู่ในใจ
ภาพพจน์ผี เป็นภาพในความนึกที่ตรงข้ามกับภาพพจน์เทวดา นางฟ้าอย่างสิ้นเชิง ภาพพจน์ผี
ที่สูงใหญ่ ไม่น่าดู ก่อให้เกิดความรู้สึกขยะแขยง ชิงชัง และประหลาดประหลาด กวีนำภาพพจน์
ผีมา เปรียบกับรูปร่างของ เจาเงาะ ทำให้เห็นภาพพจน์ว่า เจาเงาะชั่วร้ายชั่วเหี้ยมเพียงใด

รูปร่างที่ใหญ่โต ลำต้นเกินขนาด กวีเปรียบกับยักษ์มารและขอม จึงความว่า
รูปร่างข้างกระไร เหมือนยักษ์มาร ลำต้นชันจวนสักเท่าขอม 2

ภาพพจน์ของยักษ์ตามความเชื่อของคนเรานั้นใหญ่โตมาก เกรงขาม ส่วนพอมัน เป็น
ภาพระส่ำระสายใหญ่สำหรับบรรจุงูขาว เปลือก แดง โคนอยกว่ายุงฉาง ภาพพจน์ของยักษ์และ
ภาพพจน์น่ามา เป็นภาพ เปรียบ เทียบให้เกิดมีภาพของ เจาเงาะว่ามีร่างกายใหญ่โต ลำต้น
บึกบึน เกินกว่าผู้อื่น

รูปร่างไม่ใคร่รูปโคตรง กวีเปรียบเหมือนทอไม จึงความว่า
รูปร่างน่าหัวรอเหมือนทอไม เอออะไรพุ่งโรสันหลังยาว 3

ทอไมมีลักษณะ เป็นตะปุมตะป้า เมื่อนำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบ ทำให้เกิดภาพพจน์
วารูปร่างของ เจาเงาะนี้ไม่ใคร่รูปโคตรงเลย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.
2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.
3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

นิเวศวรรณ

นิเวศวรรณงามนั้น กวีเปรียบวาราวกับทอง ทองทา ดวง เคียน

กวีเปรียบนิเวศวรรณงามวาราวกับทอง ทองชมพูท เนื้อเกา ทองนพคุณ
ทองธรรมชาติ คึงความวา

.....

แล้วซึกศรีนวิวรรณยุคทอง
นิเวศเนื้อเรื่อ เหลือง ร่อง
นิเวศเนื้อเรื่อ เรื่อ เหลืองประหลาด

เนื้อหนังช่างกระไรวาราวกับทอง 1

คึงทองชมพูท เนื้อ เกา 2

เปล่งปลั่งคึงทองนพคุณ 3

คึงทองธรรมชาติหลอ เหลา 4

ทองนั้น เปล่งปลั่งงามอร่ามตา ยิ่ง เป็นทองชมพูท ทองนพคุณ หรือทอง
ธรรมชาติ ซึ่ง เป็นทอง เนื้อเกา เป็นทอง เนื้อคืดสึด เนื้อทองยิ่งงาม เมื่อนำภาพทอง
ทอง เนื้อเกามา เปรียบ เทียบ ทำให้ เกิดภาพพจน์ว่านิเวศ วรรณของ รูปทองของพระสังขนั้น
เปล่งปลั่ง มีน้ำแวว เหลืองงามอร่ามตา

บางทีกวีเปรียบว่านิเวศ วรรณงามวาราวกับทองทา คึงความวา

.....

นิเวศวรรณยุคทองคึงทองทา 5

นิเวศวรรณที่ทาควยทองยอม เหลือง ร่อง เมื่อนำมาเป็นภาพเปรียบ เทียบ
ทำให้เกิดภาพพจน์ว่านิเวศ วรรณของ รูปทองของพระสังขยุคทอง เพียงใด

กวีมักจะนำเอาดวง เคียนมา เปรียบ เทียบกับนิเวศ วรรณตัวละคร คึงความวา

1 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 125.

2 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 200.

3 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 201.

4 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 202.

5 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 207.

พิศโฉมพระธิดาวิไลวดี

นาง อุยมนองรัก

พิศพัศกรของผิวโสภา

ผูกขาดผิวพรรณกึ่งดวง เกือน 1

ผิวพัศกรเพียงจันทร์ทรงกลด 2

กึ่งจันทร์าทรงกลดหมคมลทิน 3

ดวง เกือนนี้ไม่มีแสงขาวนวล เป็นตา บึง เป็นก้นพระจันทร์ทรงกลด แสงจันทร์จะ
แผ่รัศมีขาวนวล เป็นประกายระยับ งงงามชวนพิศวง เมื่อกวีนำมาเทียบกับผิวตัวละคร
ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าตัวละครนี้มีผิวพรรณผูกดวง เป็นน้ำเป็นนวล

ผิวพรรณที่วิจิตร เทร เป็นลายนั้น กวีเปรียบกับ เสือปลา ดังความว่า

เนื้อตัว เป็นลายคล้าย เสือปลา ไม่กลัวใครใจกล้าคู่กัน 4

เสือปลา เป็นสัตว์ร้ายที่ชาวบ้านกลัว ชอบลิกกินไก่ชาวบ้าน ตัว เป็นลาย

เมื่อนำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบ ทำให้เกิดภาพพจน์ว่า เจ้าเงาะนั้นคงจะมีผิวลายชัด เจน
ทั้งตัว

ความงาม

กวีนำภาพพจน์ เทพบุตรมา เปรียบกับความงามของตัวพระ ดังความว่า

เห็นพระองค์ทรงโฉมโฉมพรรณ งาม เหมือน เทวัญในชั้นฟ้า 5

เรื่อง เทพบุตร เป็น เรื่องของความ เชื่อของคนเรา ทุกคนมีภาพพจน์ เทพบุตรอยู่
ในใจ ภาพพจน์ของ เทพบุตรนั้นคือภาพมนุษย์ในอุดมคติที่งดงามไม่มีที่ติ เมื่อนำมา เป็นภาพ
เปรียบ เทียบถึงความงามของพระกาวิ๋ ขอมทำให้เกิดภาพพจน์ว่าพระกาวิ๋นั้นคงจะอ่อนแอ
งงามทุกสัดส่วน

เมื่อจะ เปรียบความงามของตัวนาง กวีเปรียบกับนางฟ้า ดังความว่า

นางนุชศุกทองซ้อจรณา โสภาเพียงนางในสวรรค์ 6

1 เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 113.

2 เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 122.

3 "มณีพิชัย" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 458.

4 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 113.

5 "กาวิ๋" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 550.

6 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 93.

นางฟ้า เป็นภาพในนวนิยายของเรา เช่นเดียวกับ เทพบุตร นางฟ้านั้นงามหา
ที่มิได้ เมื่อนำมาเปรียบถึงความงามของรจนา ทำให้เกิดภาพพจน์ว่ารจนามีความงาม
เป็นเลิศ

พลละกำลัง

กวีนำภาพวีรกรรมมา เปรียบกับพลละกำลังของคน ดังความว่า
 ลางคนวิ่งออกมาชกนาย แรงมันมากมายเหมือนควายวัว¹
 วัวควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่ชาวนาอาศัยแรงงานช่วยไถนา วัวควายมีเรี่ยวแรงมาก
 วัวควายเป็นภาพที่คุ้นเคย กวีจึงนำภาพนี้มาเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดภาพพจน์ชัดเจนว่า
 เจาเงาะนี้มีเรี่ยวแรงมหาศาล เกินผู้อื่นธรรมดา

ท่าทาง

เปรียบเทียบจรตกิริยาท่าทางของสาวแกลวาราวกับสาวสืมหาสืบทก ดังความว่า
 นอยหรือนั่นช่นเชิงกิริยา ตะลະสาวสืมหาสืบทก²
 สาวสืมหาสืบทกนั้น เพิ่งเป็นสาว มีกิริยาเอียงอาย กระตุงกระคิง นำมาเปรียบ
 ใต้เห็นภาพพจน์ของนางกัณโถมาลีซึ่งชกมากแล้ว แต่มีจรตกิริยาไม่สมวัยของตน
 เปรียบเทียบท่าทางของตัวละครกับท่าทางของคนอายุเด็ก และท่าทางของเด็ก
 ดังความว่า

ทำเหมือนอายุเด็กว่ากัณฑารก

ประ เคนครกเขาไปให้เมฆาย³

คนสมัยก่อน นิยมฝากตนกับพระ การอายุเด็กนั้นคงรูจักปรนนิบัติวิธูฎาภพระ
 กวีนำภาพประ เคนของถวายพระมา เปรียบกับท่าทางที่ เจาเงาะยกครกเขาไปให้เมฆาย
 และนำภาพเด็กที่ไม่รูประดีประสามา เปรียบเทียบกับท่าทางของ เจาเงาะ ทำให้เกิด
 ภาพพจน์ว่า เจาเงาะทำท่าเด็กกาลเทศะ ท่าทางไม่รู้ เรื่องรูราวอย่างไร

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

2 "การู้" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 551.

3 "สิ่งช่ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 190.

ภาพพจน์ของอากัปกริยาอาการของตัวละคร มีอยู่ไม่มากนัก โดดเด่น อาการง หมอบ กลัว ขาง เทา เกิน เกิน กวีมักจะนำภาพอากัปกริยาอาการของสัตว์มา เปรียบ เทียบ ใ้เห็นภาพพจน์ของอากัปกริยาของตัวละคร

✓ อาการงจนไม่รู้อะไรของตัวละคร กวีเปรียบกับอาการงของไก่ที่ถูกรชน คึงความว

นี้พระกาวิหรือมิโซ

ยังหลงใหลจิกมีกอยู่ดึกเล่า ¹

การชนไก่เป็นการพนันที่นิยมเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เล่นกันทุกหมู่บ้าน ภาพ ไก่ชนจึง เป็นภาพที่คุ้นตาคน กวีนำภาพไก่ที่ถูกรชนจนงมา เปรียบกับอาการงของตัวละคร ในตอนที่พระหลวิชัย เปรียบนางจันทสุกต่าง เหมือนกับไก่ชน เพราะนางยังหลง เขาใจผิด ว่าพระกาวิคือท้าวแสนราช ภาพอาการงของกนเราไม่มีอธิบายมากนัก หากภาพของ ไก่ที่ถูกรชนจนหลงวิกปีกนั้นใหม่ในภาพโคลงสดเจน ดังนั้น กวีจึงนำภาพไก่ชนมาใ้มนาวใ้ เกิดภาพพจน์ของอาการงของนางจันทสุกา

อาการหมอบควยควายกลัวของตัวละคร กวี เปรียบกับอาการหมอบของกระแถ คึงความว

เขาถึงห้องในยังไม่หยุด

บายพาตามุดเข้าใ้ศแถ

กลัวจะคัง เกรียบกรอมหมอบกระแถ

ไมไหวคังนึ่งแถภาวนา ²

กระแถเป็นสัตว์เลี้ยง เป็นสัตว์ที่เราคุ้นเคย กระแถซึกใจ เมื่อไ้คยขึ้นเสียงคัง ก็จะมีหมอบหลบภัย กวีนำภาพหมอบของกระแถมา เปรียบถึงอาการหมอบของตายเป็นที่ ที่หักคังแถนางจันทเทวี ตายายเห็นเสนาของท้าวศวิมลมาที่บ้านตน ก็เข้าใจว่าจะมี ราชภัย จึงหมอบนึ่งควยควายตกใจกลัว อาการหมอบนึ่งของตายเป็นภาพธรรมดาที่ ไ้มนาสนใจนัก เมื่อกวีนำภาพหมอบของกระแถมา เปรียบ เทียบทำให้เห็นภาพพจน์แจ่มชัดว่า ตายายหมอบนึ่งควยควายตกใจกลัวปานใ้

¹ "กาวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 548.

² "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 238.

ก็เปรียบอาการกลัวจนตัวสั่นของตัวละครวราวกับลูกไก่ วราวกับปลาที่ถูกตี
เปรียบ เทียบอาการกลัวจนตัวสั่นของตัวละครวราวกับอาการสั่นของลูกไก่

ถึงความว่า

คิดบาง เป็นไรในส่วนขวัญ หนีภัยกลัวสั่นถึงลูกไก่ ¹

ลูกไก่นั้น เมื่อถูกจับไว้ในมือ จะตัวสั่นกลัวความกลัว เพราะมันไม่สามารถช่วย
ตัวเองได้ อาการสั่นของลูกไก่ค่อย ๆ เริ่มทีละน้อย แล้วสะท้อนไปทั้งตัว ภายลูกไก่
กลัวตัวสั่น เป็นภาพที่เราจินตนาการ ทั่วหน้ามา เปรียบกับภาพของพระไชยเชษฐาซึ่งตกอยู่ใน
วังลอมของยักษ์ เมื่อเห็นว่าไม่มีทางสู้ ไม่มีทางรอดก็เกิดความกลัวอย่างสุดขีด จนสั่นไป
ทั้งตัว กวบคุมตนเองไม่ได้ ภายกลัวจนตัวสั่น เป็นภาพธรรมดา ๆ แต่ทั่วหน้าภาพลูกไก่
มาจุดแถมสีสั่นทำให้เกิดอารมณ์

เปรียบ เทียบอาการกลัวจนตัวสั่นของตัวละครวราวกับอาการของปลาที่ถูกตี

ถึงความว่า

ลูกกลัวตัวสั่นถึงตีปลา โศกถวิลถึง เกิดดอกเสื่อออกไป ²

ปลาดุกที่หัวจะกินกระแจะ ๆ ตัวสั่นริกริก จนกว่าจะหมดแรง ภายตีปลาเป็น
ภาพในชีวิตประจำวัน เห็นได้ง่ายตามตลาดสดและในครัว ทั่วหน้าภาพนี้มา เปรียบกับอาการ
ตัวสั่นของพระไชยเชษฐา เมื่อโคยบินโฉบเข้าสู่อ้อมอกของท้าวสิงหนท เกี่ยวกับการที่พระไชย-
เชษฐาถึงขวางรางหนานางสุวิธยา ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าพระไชยเชษฐาออกสู้ขวัญแฉวน
จนตัวสั่นสะเพิ่มไปทั้งตัว

อากัปกริยาที่แสดงออกมามีอย่าง เบิกเผยทั้งในยามโกรธ เคือง ไม่สบายอารมณ์
เสียใจ รอนใจ ทั่วหน้ามาเปรียบกับอาการโศกแทนของแรงกา ถึงความว่า

ขึ้นวิวกิ่งหนูก่าน้ำดูใน ไม่ทันใจที่โรจน์ โกรธอีกอีก
เด่นแรง เตนกาทอด แรงหมอโหนกอยู่แอดัก ³

1 "ไชยเชษฐา" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 292.
2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 347.
3 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 258.

แรงกาแมจะไม้ใช้สัตว์เลี้ยง แต่ก็ เป็นสัตว์ที่เห็นใจกาย แรงกามี 2 ขา
 ทาทางมีกระดูกโกลดแทนกระดูกงู ประกอบกับกรัง เกี่ยวจวามันกินของ เนาเห็น
 กินซากศพ จึง เห็นว่าอาการ เคนของมัน ไม่น่ากลัว กวีนำภาพนี้มา เปรียบ เทียบกับ
 อากัปกริยาอาการที่แสดง ความขุ่นเคืองไม่พอใจของนางมณฑา ขณะบงการในทาง
 กำเนิดช่วยกันแก้ไขนางจันท์เพวี พระสังข์ และรจนา หากจะโชดอยกำธรรมกาก็จะ
 ไม่ถึงถูกความสนใจ กวีจึงใช้ภาพ เปรียบ เทียบมาสื่อ นำให้ เกิดภาพพจน์

อากัปกริยาของกณดือไม้ เเทกอยที่โจมตีศัตรู ไม้ใหญ่ตัว กวี เปรียบกับ
 อาการที่เสื่อลากหาง เกรียมพรอมจะกะปบสัตว์ ดังความว่า

ดือไม้เเทกาว เกิน เป็นทาทาง ที่เสื่อลากหางในทางกลัว 1

เสื่อ เป็นสัตว์ร้ายที่ทุกคนรู้สึกดีชยหคี่ เสื่อ เป็นจ้าวป่าที่ยิ่งผยอง สัตว์น้อย
 ใหญ่กลัว เสื่อกันทั้งนั้น ต่างพากันหลบ เสื่อ เมื่อรู้ว่า เสื่อผานมา ดังนั้น เสื่อจึงหาวิธี
 การอันชาญฉลาดในการล่าเหยื่อ มันจะลากหาง เกินกราย ทำท่าเหมือนกับไม้เห็น
 เหยื่อนั้น พอเหยื่อของมันตายใจ มันก็จะกะปบ เอาพันที่ สัตว์น้อยใหญ่ทางหลงกล
 เสื่อ ถูกเสื่อจับกินเป็นอาหาร กวีนำภาพเสื่อลากหางมา เปรียบ เทียบกับอาการที่
 เจาเงาะลากไม้เเท เกินกราย กอบยั้งหาที่ของหนาง เเกอสูในทางกลัวว่า
 เจาเงาะจะหาโอกาสโจมตีไม้ใหญ่ตัว หากจะโชดอยกำธรรมกามาพรรณนาก็จะ
 จืดชืด กวีจึงใช้ภาพ เปรียบ เทียบของ เสื่อมาสร้างภาพพจน์ ทำให้เห็นท่าทีของ
 เจาเงาะ

อาการยาง เเทออย่างระมีกระวังของตัวละกรันน กวี เปรียบวาราวกับอาการ
 ยางสามขุม ซึ่ง เป็นดีลาทา เกินในกระบวน เผลงที่จะ เอาทอสูกระปี่กระบองหรือบันคาบ
 กระหมับยางสามขุมสู่มตระกูล ไม้พันตั้งทอยคำฆ่าศอกเถาะ 2

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 150.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

พื้นคาบและกระบี่กระบอง เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยเรา นักคาบ
นักกระบี่กระบอง ต้องมีท่วงท่าเดินในการต่อสู้ ย่างสามชুম เป็นลีลาท่าเดินในกระบวน
เพลงต่อสู้ เพลงหนึ่ง กวีนำภาพนี้มา เปรียบกับอาการที่ท้าวสามนตย่าง เทาอย่างระมัด
ระวัง เพื่อเตรียมตัวต่อสู้กับ เจ้าเงาะ

ภาพพจน์ของลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร มีอยู่มาก โคนก ฆ่ามา ชุนเฉียว
ใจเหาะ ใจคอก ใจกลา ชี้อลาด คุ้ยร้ายกาจ รัน แฉงกราว ชอบยกตน ชอบหาเรื่อง
ใส่คน ชอบหาเรื่องคนอื่น ชอบชู ชอบรว เรื่อง เกามาชุกใจ สะเหือนใจคน ชอบชุกใจ
เสียบเรื่อง ชอบกลอความยาวสาวความยืด ชอบเสกสรรแต่ง เรื่อง ชอบชุกหวาน ชุกกลอง
แต่ไม่มีความจริง ชุกมีความหมายหลายแง่หลายมุม และนิสัยก็ ภาพที่กวีนำมาใช้ เปรียบ-
เทียบนั้นกว้างขวางมาก โคนก มุกกลซึ่งแสดงฐานะทางสังคม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย
สัตว์ พืช วัตถุสิ่งของ และสภาพธรรมชาติ กวีมักใช้ภาพสัตว์ภาพวัตถุสิ่งของที่รู้จัก
กันดีมาพรรณาลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร

เมื่อจะ เปรียบว่าตัวละครมี เด็ด เหลี่ยม มารยาทมาก หยิ่งจิตใจยาก กวีเปรียบ
ว่าหยิ่งยากยิ่งกว่าหาสมุทร ทั้งความว่า

อันน้ำใจสตรีนี้ไซ้
พระมหาสมุทรสุดลึกซึ่ง
หญิงสามรอยกุดมารยา

ยากที่จะหยิ่งไคคังวินดา
ถ้าจะหยิ่งให้ถึงก็ยากกว่า
สุดที่จะกึกษาใจแจจใจ¹

กวีให้ภาพพระมหาสมุทรที่ลึกดำ ยากที่จะหยิ่งถึง แล้วนำภาพนี้มา เปรียบให้เห็น
น้ำใจ จิตใจของสตรีที่มี เด็ดกล มารยาทมาก หยิ่งยากยิ่งกว่าหาสมุทร ยากที่จะเข้าใจ
การที่กวีนำภาพธรรมชาติคือพระมหาสมุทรอันเว้งว้างลึกดำมาพรรณาน้ำใจ ช่วยให้เห็น
ภาพพจน์ที่แจ่มชัด

¹ "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

นิสัยใจคอคุณเฉียว ร่ายกาจ นั้น กวีเปรียบว่าราวกับไฟไหม้หลังคา ราวกับ
คินประสิวและชุกจุกคินหู

กวีเปรียบว่าใจคอรายกาจคุณเฉียวราวกับไฟไหม้หลังคา ดังความว่า
อูแมเอยเยเยาะหัวเราะชา อีคนรายรามากะทาศี
น้ำใจในคอใจซอคือ มั้นราวกับอีกไฟไหม้หลังคา¹

ไฟไหม้หลังคานั้นจะลุกโชนอย่างรวดเร็ว เพราะหลังคานานสมัยก่อนมักจะมี
คานจาก ฉะนั้น เมื่อไฟไหม้หลังคาจะลุกลามถึงส่วนอื่นไคอย่างรวดเร็ว และทำให้
โครงบ้านทลายลงมา เป็นอันครายอย่างยิ่งต่อผู้ที่คึกคางอยู่ในบริเวณนั้น กวีนำภาพนี้
มาเปรียบกับคนที่นิสัยใจคอคุณเฉียว ร่ายกาจจวายนจะ เป็นอันครายคอทุกคนที่อยู่รอบ
ข้าง หากกวีจะชี้กล่าวขจรกรรมคาก็จะไม่เกิดในภาพ จึงได้เลือกใช้ภาพไฟไหม้หลังคา
ซึ่ง เขากันได้คึกกับนิสัยใจคอคุณเฉียว วูวาม ร่ายกาจ ของนางคันทมาดี มาพรรณนาให้
เกิดภาพพจน์

เปรียบเพียว่าตัวละครใจคอคุณเฉียว วูวาม ร่ายกาจ ราวกับคินประสิวและ
ชุกจุกคินหู ดังความว่า

เออออะไรใจกอดังคินประสิว ๑ ๒
ฉนวนยิ่งกว่าชุกจุกคินหู ๒

ภาพดังกล่าวนี เป็นภาพซ้อน ภาพแรก ภาพคินประสิว ภาพที่ 2 ภาพชุกจุก
คินหู ทั้งคินประสิวและชุกจุกคินหูเป็นของใช้ในสงครามทั้งคู่ ในสมัยรัชกาลที่ 2 ยังมี
ศึกประปราย ฉะนั้น สิ่งเหล่านี้จึงคึกคากคึกใจคนทั่วไปอยู่ กวีจึงนำมาใช้พรรณนา
ลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร เพื่อให้ เกิดภาพพจน์ คินประสิว เป็นส่วนผสมของคินเป็น
หากใครรับแรง กระแทกหรืออยู่ใกล้ไฟก็จะระเบิดขึ้นทันที ชุกนั้น เป็น เกร็งจุกไฟ
ทำด้วยกระดากหรือคาน คินหูคือคินปืนอย่างแรง ไซโรยที่ร างขนวนในการยิงปืนคายศิลา
สมัยโบราณ เมื่อเอาชุกจุกคินหูจะ เกิดระเบิดอย่างรุนแรง ทั้งคินประสิวและชุกจุกคินหู

1 "การวี" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 569.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 524.

เป็นภาพที่กวีนำมาเปรียบให้เห็นถึงคนที่นิสัยใจคอจนเฉียว วูวาม ไกรสะกิดสะแกเข้า
 หนอย ก็ไกรทง เกื้อง คอบโตอย่างรุนแรง จะเห็นไควภาพสองคือภาพทวักกิดนุ ซอน
 ภาพแรกคือกิดประสัว ทำให้หน้าหนักของภาพเขมชนขึ้นตามลำดับ ภาพนี้ทาวสันนุราช
 นำมาเปรียบกับนิสัยใจคอของนางจันท์สุคา เพราะเวลาพระองค์เสด็จเข้าหานางที่ไร
 นางคาทออย่างไมไ่วพระชักร

เปรียบ เทียบว่าตัวละครใจ เสาะราวกับปลาชิว ใจ เจก

เปรียบ เทียบว่าใจ เสาะราวกับปลาชิว ดังความว่า

ยิมพลงทางครสถักนล

เอออะไรใจคอเหมือนปลาชิว 1

ปลาชิว เป็นปลาที่ขึ้นชื่อในเรื่องความใจเสาะ คายง่าย กวีนำมาเปรียบกับ

ลักษณะนิสัยใจเสาะ จากความอกทนของตัวละคร ทำให้เห็นภาพพจน์ของตัวละครชัดเจน
 ขึ้น ความตอนนี้พระพลวิชัย เป็นผู้เปรียบ เทียบว่า ทาวสันนุราชใจเสาะ ทนความรอนใน
 พิธิชบตัวไมไค

เปรียบ เทียบว่าตัวละครใจเสาะราวกับใจ เจก ดังความว่า

ถูกเจ็บ เขาไรไคกังใจ เจก

..... 2

เจกนั้นใจเสาะ ชีตทนคกใจ ไววยายง่าย เห็นไฟไหมก็รีบวิ่งหนี กวีนำมาเป็น
 ภาพเปรียบ เทียบถึงนิสัยของตัวละคร ทำให้แลเห็นชัดเจนขึ้น ความตอนนี้ทาวสามนต์
 ไซความ เปรียบว่าทกเขยใจเสาะ เพราะเขยทั้งทกโคนเจาเงาะท่าเจ็บนิก ๆ หนอย ๆ
 ก็รองโอดโอย

ความใจคอกนั้น กวีเปรียบว่า เหมือนกับงู เลื้อย

ใจคอกกคลุกงู เลื้อย

ไมไอยางงอไหเหมือนชักรานไป 3

1 "สังข์ทอง" ใญ เรื่องเดียวกัน, หน้า 143.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

3 "กาวิ" ใญ เรื่องเดียวกัน, หน้า 568.

งู เป็นสัตว์เลื้อยคลาน เป็นสัตว์ร้ายที่คนทั้งรัง เกียจ ขยะแขยง กลัว ลักษณะ
 เคนของงูคืออาการ เลื้อยของมันจะไม่ตรง คดไปคดมา กวีนำภาพนี้มาเทียบกับจิตใจ
 ของคนที่ไม่ซื่อตรง ความตอนนี้นางคันทมาลีไฉวาพระฤๅษี (พระหลววิชัย) ให้งูจับแสบ

× ใจกล้านั้น กวีเปรียบว่ากึ่ง เหล็กเพชร กังความว่า

พระทัยกระไรกล้ากึ่ง เหล็กเพชร 1

เหล็กเพชรคือเหล็กที่มีความแข็งกลายยิ่งกว่า เหล็กชนิดใด กวีนำมาเปรียบกับ
 ใจแข็งกล้าของตัวละคร ความตอนนี้นาง เกสรสุดมณฑา เปรียบจิตใจของท้าว เสนาภภู
 เวลาออกศึกว่าจิตใจกล้าแกร่งกึ่ง เหล็กเพชร

เปรียบ เทียบว่าตัวละครชายฉลาดยิ่งกว่าสตรี กังความว่า

× พระเชื้อชายประเสริฐ เดิศไกร นำพระทัยฉลาดจริงยิ่งสตรี 2

หญิง เป็นเพศที่อ่อนแอกว่าชาย จิตใจไม่แข็งแกร่ง ชลาดกลัว เมื่อจะ เปรียบ
 ว่าชายนั้นเร่ฉลาด ก็นำเอาภาพหญิงมาเปรียบ เทียบทำให้เกิดภาพพจน์ ความเปรียบนี้
 นาง เกสรสุดมณฑาไฉวาท้าว เสนาภภู ทำให้เกิดภาพพจน์และไครสชาติ

เปรียบ เทียบว่าตัวละครมีนิสัยร้ายกาจยิ่งกว่าเสือ รวากับ งูพิษ และบอระเพ็ด

นิสัยร้ายกาจนั้น เปรียบไควอย่างยิ่งกว่า เสือ กังความว่า

ถึง เสือส่างกลางป่าพนาวัน ไม่คู่คี่ร้ายกาจเหมือน เชนนี้ 3

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "สังข์ศิลป์ชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 657.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 668.

3 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 400.

เสื่อ เป็นจาวป่า เป็นสัตว์ที่ทุกคนรู้จักดีพิศพิศว่าร้ายกาจมาก เพียงใด ก็เปรียบ
 ใตเห็นวาคณที่มีนิสัยร้ายกาจคณนั้น ร้ายกาจยิ่งกว่าเสื่อ ความคณนั้นางวิมาลาเปรียบว่า
 นางตะเกาแก้ว ตะเกาทอง ร้ายกาจยิ่งกว่าเสื่อ ทำให้โลกภาพพจน์และไกรสชาติ

เปรียบเทียบว่าร้ายกาจคังงุพิษ คังความว่า
 พระอินทร์บอกเหตุผลคณปลาย - วามิ่งนี้แสร้งรายคังงุพิษ¹

งุพิษนั้น เป็นสัตว์ร้ายที่ทุกคนเคยเห็น งุพิษก็คณถึงคายใด เมื่อกวันำภาพงุพิษ
 มาเปรียบกับตัวละคร ทำให้เขาใจไควาคัตัวละครนั้นร้ายกาจ เป็นอันตรายคณคณอื่นอยางไร
 ความคณนี้ทาวยศวิมล เปรียบ เปรยวานางจันทาเทวี ทำให้ไคทั้งภาพพจน์และอารมณ

เปรียบเทียบว่านิสัยร้ายกาจราวกับบอระเพ็ด คังความว่า
 ทำไมเลาจึงมิเอาไคชาคเค็ก หรือไปปะบอระเพ็ดเช็ดขม²

บอระเพ็ด เป็นของขมจนคณเช็ดไมกลากิน เมื่อกวันำมาเปรียบกับตัวละคร ทำให้
 เกิดภาพพจน์ว่าตัวละครนั้นงจะร้ายกาจ เป็นอันตรายคณคณรอบขาง จนคณอื่นทนไมไค
 ความ เปรียบนี้าง เลื่อมลายวร ธรณ เปรียบ เปรียบถึงภร รัชชาดวงของไกรทองใหนางวิมาลาฟัง
 เป็นการ เษาะ เษยวิมาลา

X เปรียบ เปรียบว่าขอม เถียงไมขอมลคคณคณตาเย็บ คังความว่า
 ทำไคหุสูเถียงจณตาเย็บ เติมเติมแถม เหน็บไปทุกคราว³

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 231.

2 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 424.

3 "สังข์ศิลป์ชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 653.

× ภาพโกชนที่ดูอย่างทรหดจนตาแตกตอง เย็นนั้น กวีนำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบ
ให้เข้าใจว่า เดียงอย่างไมหุ่คยั้ง ไมยอมแพ้ การไชถวยคำธรรมคาจึกคักและไมชวย
ให้เห็นภาพพจน์ กวีจึงไชภารของโกชนมาชวยสรางมโนภาม ความเปรียบเนาง
ศรีสุพรรณไชวาศรีสันทพิทาตาม ไมยอมรับความจริง เอาแต่เถียง เขาชางตนเอง

นิสัยแข็งกราวนั้น กวีเปรียบกับเหล็กกล้า ดังความว่า

จะนิงคู้ทีไกรจะคักวา ลวนเหล็กกล้าชยั เหมือนกันหมก ¹

เหล็กกล้ามีความแข็งแแรง ทนทานกวาเหล็กทั่วไป กวีนำมาไชสรางภาพพจน์
ให้เห็นถึงนิสัยแข็งกราวของกวีละกร ความเปรียบนี้ไกรทองไชวากระพมนางตะ เกาแกว
ตะ เกาทอง และนางวิชาดาทีแข็งกราว ปากคอกจิดจามชวยกันทุกคน

การยกคนวาเหนือกว่าผู้นั้น กวีเปรียบวารวากับการยกตัวไพลช้นเหนือลม
ดังความว่า

สุารศักจะวาประสุคา เสียบ
ลวนท่าเขากระนี้ก็ตีไป

เจ็บแค้นแทนเม็ญเขาฉล็กไส
ยังจะยกตัวไพลช้นเหนือลม ²

ลมคืออากาศที่เคลื่อนไหวไปมาอยู่เหนือผิวโลก สูงขึ้นไปไม่มีขอบเขต
จำกัด กวีนำการยกตัวไพลช้นเหนือลม มา เปรียบ เทียบถึงการยกคนให้เลิศลอยเหนือ
กว่าผู้อื่น ความเปรียบนี้นางกัธมาลีไชวากระพมทาวสันนุราช (ปลอม) ทีเขาชางนาง
จันท์สุคาม เหล่าใหม่ แลวมายกคนวาทำคี่แลว และกลาวทาวนางท่าคว์เลวทราม
การไชความเปรียบคังนี้ เหมาะจะสำหรับไช เป็นบทเจรจากระพมกระ เทียบ เปรียบ เปรย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 417

² "ทาว" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 567.

การกระตุ้นให้เรื่อง เกิดขึ้นแก่ตนเอง ก็เปรียบว่าราวกับ เตือนคนใส่
ส้นหลัง ดังความว่า

อย่าสมประมาทกับกระนั้น เจ้า นี่ เปล่า เปล่า เตือนคนใส่ส้นหลัง ¹

เตือนคนใส่ส้นหลังคือการกระตุ้นหรือ เร่งใจของคนใส่ส้นหลังตนเองให้ได้รับความ
เจ็บปวด กวีนำมาเปรียบกับการกระตุ้นให้เกิด เรื่อง เกิดขึ้นแก่ตนเอง ความค่อนนี้รจนา
ว่ากระทบทกนาง เพราะทกนางกอดจากกลาง หน้าหน้า เต็มคนกอน รจนาจึงชี้ให้ทกนาง เห็น
ว่าการกระทำดังนี้เท่ากับ เป็นการหา เรืองใส่ตัว การใช้ความ เปรียบนี้จึงนับว่า เหมาะ เพราะ เจาจะ
กับ เหตุการณ์ใดอย่างก็

เปรียบ เทียบคนที่ชอบหา เรื่องคนอื่นว่าราวกับ ตะกิ้ง ตะ เกียง เจียงงา ดังความว่า
พบปะทยาไทในใจเอาหมด ไมละดตะ เลาะคน เสียบจนทั่ว
ตะกิ้งตะ เกียง เจียงงารอบตัว ²

ตะกิ้งตะ เกียง เจียงงานี้ เป็นภาพของคนที่สับปะรด ตะ เกียงคือหน่อเล็ก ๆ ที่แตกขึ้น
ข้างซัวสับปะรด มีลักษณะแบน เกี่ยวกับซัวสับปะรดแต่เล็กกว่า ตะ เกียงนั้นตั้งสาทุกทั้งกาย
ยังมีรอบซัวยิ่งทำให้ใหญ่ เขาไกลดองระวัง เจียงงานั้นคือหนามตลอดครึ้มใบสับปะรด มีลักษณะ
ไกล เกียงกับ เจียงปลาถูกและงาซาง ใบสับปะรดนั้นแตก เป็นกอรอบคน ถ้าใครโดนตะ เกียง
และ เจียงงา เขาก็จะได้รับความ เจ็บปวด ปวดแสบ ปวดรอน ถึงอักเสบทไต กวีนำภาพ
สับปะรดมาเปรียบกับผู้ที่ชอบ หา เรื่องคนอื่น ทำให้คนอื่นได้รับความ เสียบหาย เจ็บช้ำ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 208.
² "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 423.

ความตอหน้ไกรทอง เปรียบ เทียบว่าวิมาลา นับว่าไขความ เปรียบไค้วย่าง เหมาะ เพราะกับ
นิสัยของวิมาลา เพราะวิมาลาชอบมีเรื่องกับคนอื่น ๆ อยู่เสมอ นับแตนางตะ เกาแก้ว
ตะ เกาทอง ไกรทอง และยังทะเลาะกับนาง เลื่อมลายวรรณอีกด้วย

การชู้ใหญ่โตนั้น กวี เปรียบว่าราวกับการ เขียน เสื่อให้วัวควัว ดังความว่า
รองวาคู แพนเนาเจ้าไกร จะเขียน เสื่อไว้ให้วัวควัว ¹

เป็นที่ทราบกันดีว่าวัวนั้นกลัว เสื่อ เพราะ เสื่อคอยจับวัวกิน เป็นอาหาร เมื่อจะจับ
วัวก็เขียนลาย เสื่อให้ตกใจกลัว ฉะนั้น เมื่อไกรทองบอกสองนางว่าวิมาลาครนหนไม่ไหว
อาจจะกลายร่าง เป็นจระเขตามเดิม ขอให้สองนางระวัง เรื่องทะเลาะวิวาทกับ
วิมาลาเสีย แต่สองนางไม่เชื่อ เพราะกิดว่าไกรทอง เขา เรื่องจระเขมาชุกนี้ใหญ่โต
ทำนอง เดียวกับการ เขียน เสื่อ ให้วัวควัว การไขความ เปรียบแทนคำพูดตรง ๆ ทำให้
เกิดภาพพจน์และไกรนี้บรรดรสควย

การร้อเรื่อง เกามาชุกีโหระเหือนใจ กวี เปรียบว่า เป็นการ ฟันฝอยหาคะ เข็บ
ดังความว่า

ไซจะแกลง แล สวังซ่าปราเปรียบ เปรย พี้คี่เป็นลนเคยกน เข้าใจ
จะมาตีนฟันฝอยหาคะ เข็บ

การ ร้อชยะมูลฝอย เพื่อหาตัวตะ เข็บซึ่งอาศัยอยู่ในมูลฝอยนั้น กวี เปรียบว่า
เหมือนกับ การ ร้อ เขา เรื่อง เกามาชุกีโหระเหือนใจ ความตอหน้ นาง เลื่อมลายวรรณ
พูด เคื่อนสติไกรทองและวิมาลา บีโหดแรงพรายความลับในกรอบครว้ใหญ่อื่นไค้ย
นับว่าการแทรกความ เปรียบไว้ในตอนนี้มี ความ เหมาะสมยิ่ง เพราะกระทัดรัด กินความ
เหมาะ กับ เหตุการณ์ และ เห็นภาพพจน์

1 เรื่อง เกียวกัน, หน้า 399.

2 เรื่อง เกียวกัน, หน้า 422.

การพูดให้เสียเรื่อง กวีเปรียบว่าเหมือนกับการเรียกลมให้เรือเสีย ถึงความว่า ลวน เหลาริษา เป็นอารมณ์ มีแต่จะเรียกลมให้เรือเสีย¹

สมัยก่อนการคมนาคมทางทะเลของอาศัยเรือใบ ซึ่งจำเป็นต่อทั้งพาณิชย์กระแส และทิศทางของลมเป็นสำคัญ หากลมเปลี่ยนทิศทาง กระแสลมช้า เร็ว อ่อน แรงอย่างไร ย่อมมีอิทธิพลต่อการเดินทางโดยเรือใบทั้งสิ้น กวีได้นำลมทะเลเดมาเทียบกับลมปาก

ลมทะเลมีอิทธิพลเหนือเรือใบอันใด ลมปากก็มีอิทธิพลต่อการหึงปวงฉันนี้ ลมปากสามารถ บิดพลิ้ว หันเหเรื่อง ก่อให้เกิดความเสียหาย ลบเลิก แปร เปลี่ยน หรือผิดความจริงอย่างไร ก็ได้ การนำลมทะเลเดมาเปรียบกับคำพูดของคนเราจึง เป็นการให้ภาพพจน์ที่ดี ในเรื่อง ไชยเชษฐ พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ของพระไชยเชษฐาให้ความเปรียบนี้ว่า เจ็ดคน เหล่าว่าหา เรื่องให้ สามีภรรยาขาดดวงแดงแยกต่างกัน

✓ การต่อความให้มากเรื่องมากราวแสดงนิสัยใจคอ เมื่อจะเปรียบการต่อความให้ มากเรื่อง กวีเปรียบว่าราวกับคอยถามความใด ถึงความว่า เกิดขึ้นร่ำรำคาญหูจี้ ไม่พอที่จะคอยถามความใด²

ภาพพรรณนาไถนาและภาพเกี่ยวไถ เป็นภาพที่เจนนกนไทยมาก เพราะอาชีพหลัก ของคนไทยคือทำนา เวลาไถนาต้องไถเป็นทางตรงยาวออกไป ส่วนหางยามหรือหางไถ คอนที่มอดอนั้น เวลาประคองยามมีขนาดพอเหมาะพอดีแล้ว การคองหางยามออกไปจึงไม่มี ประโยชน์อันใด มีแต่จะทำให้เกะกะ กวีนำการไถนาและการคองหางยามมาเปรียบกับ การพูดต่อเรื่องต่อราว ตกเตียงกันไถมากความออกไปโดยไร้ประโยชน์ ทำให้เกิดมโนภาพ ความเปรียบนี้เองนางตะเกาแก้ว ตะเกาทอง พูดถึงตนเองว่า เมื่อที่จะตอปากตอคำกับ ไกรทอง ซึ่งเจ้ากรรม ชาติทางออกไคยอยู่เสมอ เพราะยังตอความยิ่งมากเรื่อง การใช้ ความเปรียบนี้ทำให้เห็นภาพพจน์ได้ง่าย

¹ "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 288.

² "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 409.

บางคนมีนิสัยชอบสร้าง เรื่อง แต่ง เรื่องขึ้น กวีจึง เปรียบการ เสกสรรแต่ง เรื่อง
ขึ้นว้าวกับการปั้นน้ำให้เป็นตัว ดังความว่า

น้อยหรืออื้เสก เจ้าความคึก
เสกสรรปั้นน้ำเป็นแก้ว

ทูลริศอิจฉาชายหน้าผิว
เอออะไร ไม่กลัว เขานินทา ¹

น้ำเป็นของ เหลว ปกติเราไม่สามารถปั้นน้ำให้เป็นแก้วได้ ภาพปั้นน้ำเป็นแก้ว เป็น
ภาพเกินจริง กวีนำภาพเกินจริงนี้มาเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ของการแต่ง เรื่องที่ไม่เป็นจริง
ขึ้น ความตอนนี้นำทิวไรราชโอรานางจันทร์ที่ปั้น เรื่องขึ้นใส่รายย่อพระกลีนาว่า เป็นผีกระสือ

คนบางคนชอบพูดหวาน คำพูดหวานนั้นกวี เปรียบว้าวกับน้ำอ้อย น้ำตาลที่มีรส
หวาน เจือกะทิ ดังความว่า

ชะงูงพุกจาวาชา
ยังไม่มันคั้นกะทิใส่ เจือ

กึ่งน้ำออยน้ำตาลหวาน เผลือ
คงจะ เชื้อถอยกำของ เจ้าคุณ ²

น้ำออยน้ำตาลนั้นมีรสหวานแหลมอยู่แล้ว เมื่อใส่กะทิลงไปก็หวานมันอร่อยยิ่งขึ้น
กวีนำภาพน้ำออย น้ำตาล เจือกะทิ มา เปรียบให้เห็นภาพพจน์ของคำพูดหวาน นางตะเภา-
แก้ว ตะเภาทอง ใสรความ เปรียบนี้กระทมกระ เทียบไกรทองที่พูดหวาน หวังจะล่อให้ตน
ตายใจ หลง เชื่อตาม

การพูดคล่องแต่ไม่มีความจริงนั้น กวี เปรียบว้าวกับล่องน้ำ ดังความว่า
สารพิศพุกคล่อง เหมือนล่องน้ำ จะมีจริงสักคำก็หาไม่ ³

การล่องน้ำคือการไปตามน้ำ จะไปไหนก็ล่องไม่ติดขัด กวีนำภาพล่องน้ำมา
เปรียบเทียบถึงการพูดจากล่องแคล่ว ไปไหนทุกทาง แต่ไม่มีความจริง วิมาลาใสรความ
เปรียบนี้คือวาตอชานไกรทอง เพราะก่อนจะไคนาง ไกรทองสัญญาว่าจะอยู่ด้วยกันที่
ตำระเช ครั้นไคนางแล้ว กลับชวนขึ้นไปอยู่ เมืองพิชิตรรมกับภรรยาหลวง วิมาลาจึง
ว่าไกรทองพูดไม่มีความจริง โดยใสรภาพล่องน้ำมา เปรียบ เทียบ ทำให้เห็นภาพพจน์แจ่มชัด

¹ "มดีพิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 454.

² "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 411.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 376.

คนที่พยายามสามานยนัน กวีเปรียบว่าราวกับขี้เถ้า คังความว่า
 ทำนคกิจกรรมประสมประสาน พยายามสามานยน เหมือนขี้เถ้า¹
 ขี้เถ้าอันมีลักษณะพยายามและเป็นของต่ำ ไม่มีค่า ไบราคา กวีนำภาพขี้เถ้า
 ซึ่ง เป็นของที่คนเกลียดมา เปรียบให้เห็นถึงคนที่พยายามหา เลวทราม ความคอนันนางคัธมาลี
 เปรียบ เปรยถึงพระดำเนิน (พระหลววิชัย) ที่มาชุมคัธทาวสันนุราช

เมื่อจะ เปรียบคนที่มีนิสัยดี กวีเปรียบกับดวงแก้ว คังความว่า
 ลูกเขย เรากคนนี้ดีเลิศแล้ว คังดวงแก้วบริสุทธรุคณอง²
 ดวงแก้วที่บริสุทธรุคณองนี้ เป็นของคิมค่ามาก กวีนำภาพดวงแก้วมา เปรียบ
 ถึงคนที่มีควมดี เป็นเลิศ ทำให้นึกเห็นโควาคณที่ดีเยี่ยมนัน เป็นอย่างไร ความคอนัน
 ทาวสามนคไซ เปรียบถึงพระสังข์ หลังจากทีมอง เห็นคุณคาของพระสังข์

ภาพพจน์ของภาวะจิตใจอารมณของตัวละคร มีอยู่จำนวนมาก ไคแก่ ความ
 คีใจ ความพลใจ รอนใจ กลคกลุม ทุกชรอน เสียใจ เสียคาบ เจ็บใจ แคนใจ กลัว
 โกรธ รัง เกี้ยว รัก กวีมักนำเอาสิ่งทีเกี่ยวกับร่างกาย ความเชื่อดี สัตว์ วัตถุสิ่งของ
 มาเปรียบ เทียบ

เปรียบ เทียบว่าคีใจราวกับ ไคหน้าอมฤต คีใจยิ่งกว่าไคนางฟ้า
 เปรียบ เทียบว่าคีใจราวกับ ไคหน้าอมฤต คังความว่า
 ที่นี้ เสรีจสมอารมณนี้ค คัง เอาน้ำอ้วฤกมารคให้³
 หน้าอมฤตเป็นน้ำวิเศษ คิมกินแล้วไมคาบ ฉะนั้น ผู้ไคไคหน้าอมฤคยอมยินค
 เรื่องราวของหน้าอมฤคนี้คนไทย เรารู้กัค้จากวรรณคไคโบราณ เมื่อกวีนำมา เป็นภาพ
 เปรียบ เทียบ ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าตัวละครคีใจอย่างไร

1 เรื่อง เคียวกัน, หน้า 568.

2 "สังข์ทอง" ใน เรื่อง เคียวกัน, หน้า 212.

3 "คารวี" ใน เรื่อง เคียวกัน, หน้า 507.

เมื่อจะเปรียบเทียบจิตใจ กวีเปรียบว่าจิตใจยิ่งกว่าไคนางฟ้า ดังความว่า
ถึงจะไคนางฟ้าสุราลัย
ไม่จิตใจเหมือนเจ้าเขาวมาลัย¹

นางฟ้าในความนึกนั้นมีความงาม เป็นเลิศ ไกรไคนางฟ้าก็ยอมยินดี แดกวีเปรียบว่า
ถึงจะไคนางฟ้า ก็ยังไม่จิตใจเท่ากับไคนาง ความเปรียบนี้ท้าวสันนุราชไซ้เปรียบว่า การได
นางจันทิ์สุคนธ์ พระองค์พอพระทัยยิ่งกว่าไคนางฟ้า ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าท้าวสันนุราช
พอพระทัยนางจันทิ์สุคนธ์มาก

เปรียบเทียบความพอใจของชายหนุ่มที่ไกรรยาสาววราวกับคนใดกินขนม
ดังความว่า

บุญตัวผัวผม เมียสาว
เช่นนี้แลวราวกับกินขนม²

ไกรไกรกินขนมก็ยอมพอใจ กวีนำความพอใจที่ไกรกินขนมนี้มา เปรียบเทียบให้
เห็นความพอใจของชายหนุ่มที่ไกรรยาสาว ความเปรียบนี้นางกัณฐมาดีไซ้พูดกระทบ
ท้าวสันนุราช (ปลอม) ที่ซุ่มตัวเป็นหมอบ แลวไคนางจันทิ์สุคนธ์จึงยังสาวมา เป็นชวษา

เมื่อจะ เปรียบเทียบว่าตัวละครรอนใจอย่างไรนั้น กวีเปรียบกับไฟซึ่ง เป็นของ
รอน ภายไฟเป็นภาพที่กวีไซ้ช้ช้กันมาก แต่มีรายละเอียดเล็กน้อยที่แคง เติมให้ต่างกัน
เช่น เปรียบว่ารอนใจคังไฟจุก ไฟไหม ไฟจี ไฟลือ ไฟสุ่ม ตัวอย่าง เช่น

เปรียบเทียบว่ารอนใจคังไฟจี้ ดังความว่า
เมื่อนั้น
เจ็ดนางรอนใจคังไฟจี้³

คนที่ถูกไฟจี้นั้นมักจะสะคุงสุดตัว เกิดอาการปวดแสบปวดรอน กวีนำภาพ
ไฟจี้มาพรรณนาให้เห็นถึงความทรนทราย ความกระวนกระวาย เพราะความเรารอน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 556.
3 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

ใจของตัวละคร กวีใช้ความเปรียบนี้พรรณนาความรอนใจของ เจ็ดนาง เมื่อเห็นว่า พระไชยเชษฐายังอาศัยดาวรัตน์นางสุวิธชา อาจคืนค่าไม้เนรเทศนางสุวิธชาไปอย่างที่ เจ็ดนางวางแผนไว้

บางทีกวีเปรียบวารอนรุ่มกุ่มใจราวกับถ่านไฟเผาสุ่มทุมทับอก ดังความว่า
 เมื่อเห็น นางกุมภีลั ศรีราสุรอยละหอยไต่
 อารอรอนรุ่มกุ่มใจ ดังถ่านไฟที่สุ่มทุมทับ

ถ่านไฟ ที่สุ่มทุมทับไธอยู่นั้น มีความรอนระอุมาก กวีนำความรอนของถ่านไฟที่เผา มาเปรียบถึงความรอนรุ่มกุ่มใจของนางวิมาลาที่จำต้องแยกห่างจากไกรทอง หวังรัก ทำให้เห็นภาพพจน์ของจิตใจนางวิมาลา

เปรียบ เห็นว่าทุกขรอนหนักหนา ราวกับ เขาพระสุเมรุ เอนทับอกไว้
 ดังความว่า

อกเมียบ้างพระ เมรุ เอนทับ

แต่นั่งนับคืนวันจะบรรลัย ²

เขาพระสุเมรุ นั้น เป็น เขาใหญ่ เป็นหลักของโลก กวีนำมาใช้ เป็นภาพเปรียบ เทียบให้เห็นความยิ่งใหญ่ ความหนักหนาของความทุกข์ของนางจันทสุดาซึ่งหลงกลตาย เสาที่ตีประสาธ นำความลับของพระกาวิพระสวามีมา เปิด เผยจนพระกาวิถูกลอบฆ่าแทบจะ เอาชีวิตไม่รอด

ความทุกข์รอนนั้น หนักหนาราวกับอกไหม้ไส้ม ดังความว่า
 คีควิตกกอกไหม้ไส้ม ในอารมณ์นั้นจะใครให้รัย เสีย ³

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 402.

2 "กาวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 548.

3 "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

อกและไส้ เป็นอวัยวะสำคัญของคนเรา หากอกนั้นใหม่ ก็ยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ไส้นั้นเป็นอวัยวะภายในที่อยู่ลึก ไส้มีความยาวมาก หากเกิดมีรสขมซึ่ง เป็นรสที่ไม่พึงปรารถนา ก็แสดงว่าผู้นั้นคงจะเคี้ยวครั่น ไม่สบายใจ กระวนกระวายใจอย่างรุนแรง ลึกซึ้ง และมีระยะเวลายาวนานมาก กวีนำภาพทอกไทยไส้ขมมาเป็นภาพเปรียบเทียบ แสดงถึงความทุกข์ร้อน กระวนกระวายใจของเจ๊กนางมเหสีรองพระโอรส เชนฐ์ที่หวังจะให้พระโอรส เชนฐ์แยกทางกับนางสุวิธยา

เปรียบเทียบว่าทุกข์ร้อนเรวาก็ทนรัก คึงความว่า
 ครั้งนี้ดูเหมือนอยู่ในนรก. เขาที่ชกตบคอยบอยบับ¹
 นรกเป็นที่ซึ่ง เรา เชื่อกันว่ามีแต่ความเคี้ยวครั่น ทุกขทรมาน ทูรณทุราย
 อย่างแสนสาหัส กวีนำภาพทอกของนรกมา เปรียบ เทียบให้ เห็นจิตใจของตัวละครว่า
 ทุกข์ร้อน ล้ำากล้ำานไปทั่วโลก ความเปรียบเทียบนี้าย เชาวต์ศประสาทไข เปรียบกับตนเอง
 เพราะความที่นาง เป็นขาสสอง เจาบาวสองนาย เป็นซาเกาเคาเลี้ยงที่ทรยศค่อนนายเกา
 และเป็นผู้นำความสุขในชีวิตครอบครัวของนางคนธมาลี และนางจันทสุภา บ้ายเขา
 จึงถูกทั้งนางกัธมาลีและนางจันทสุภาตบตีเอาไกรรับความเจ็บปวดสาหัส และนางยังเป็น
 ทุกข์ เป็นรอนว่าพระกาวิจะคิดล้างชีวิตนาง เป็นการแกแณอีกถวย การ เปรียบ เทียบว่า
 ตนเอง เหมือนอยู่ในนรก จึง เป็นความ เปรียบที่ให้ภาพทอกของจิตใจยาย เชาวไถออย่างคี่

เมื่อจะเปรียบเทียบความเสียใจที่เสียภรรยา กวีเปรียบเทียบว่าเสียใจคึงสูญเสีย
 ดวงแก้ว คึงความว่า

กุชัย เมีย เสียรู้ธัแสนราม
 พอลูกจิดคึกคิบฉิซัับแล้ว

มันอุบายพุกพอดลวง
 คึงดวงแก้วตกลงช เลหลวง²

¹ "คำวี่" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 579.

² "ไชยเชนฐ์" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

ดวงแก้วเป็นของมีค่ายิ่ง เมื่อดวงแก้วตกลงในทะเลอันกว้างใหญ่ ไชยบาล ย่อมหนักโอกาส หมกหวังที่จะไต่กิน กวีนำความรู้สึกเสียกาย สูดูเสียดวงแก้ว มาเปรียบกับความรู้สึกสูดดูเสียภรรยา ทำให้คนที่ไม่มีภรรยา สามารถจะเข้าใจ เกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละครใด ความเปรียบนี้ กวีใช้พรรณนาความรู้สึกของพระไชยเชษฐาที่ต้อง สูดดูเสียนางผู้วิद्या ชายาที่แสนดีไป

เมื่อจะเปรียบความเจ็บปวดใจ กวีเปรียบว่าเจ็บปวดราวกับถูกปลิง เกาะ ราวกับถูกคมอาวุธ ราวกับความเจ็บปวดเพราะถูกไฟ ราวกับเจ็บฝีในอก

เปรียบเทียบว่าเจ็บใจยิ่งกว่าถูกปลิง เกาะ ทั้งความว่า
 แยก แยกแค้นจริง เจ็บปวดควดยิ่งกว่าปลิง เกาะ ¹

ปลิง เวลาเกาะดูดเลือดคนเลือดสัตว์ จะเกาะแนบไม่ยอมปล่อย ฉะนั้น ผู้ใดถูกปลิง เกาะ จะต้องเสียเลือดมาก กวีนำความเจ็บปวดเวลาที่ถูกปลิง เกาะ มาเปรียบถึงความเจ็บปวดของหญิงที่ถูกแย่งสามี ทำให้เกิดภาพพจน์ว่านางก้นฉมาลี มีความรู้สึกอย่างไร เมื่อรู้ว่านางจันทสุคามาแย่งพระสวามีของนาง

เปรียบเทียบว่าเจ็บปวดราวกับถูกลูกปราชญ์ ทั้งความว่า
 ยังเจ็บชำระฆ่าอยู่ไม่รูหาย ราวกับถูกลูกปราชญ์หลายกระสุน ²

ลูกปราชญ์นั้นเป็นของไซในสงคราม เป็นลูกกระสุนที่ยิงแล้วแตกกระจาย ผู้ใด ถูกลูกปราชญ์ก็จะพรุนไปทั้งร่าง ถ้าไม่ตายก็เจ็บสาหัส กวีนำความรู้สึกเจ็บปวดเพราะ ลูกปราชญ์มาสื่อความคิดถึงความเจ็บรำใจของท้าวสันนุราชซึ่งถูกนางจันทสุคาคาเอา อย่างสาหัสเสียเทเสีย ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าท้าวสันนุราชใคร่ฆ่าแล้ว เจ็บชำระกำใจ เพียงไท

¹ "ท้าว" ใญ่ เรื่องเดียวกัน, หน้า 555.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 524.

เปรียบเทียบว่าเจ็บใจราวกับถูกไฟ คังความว่า
 โศกโศกโศก
 เจ็บแสบแปลบใจคังไฟพิษ

ดู เภาทองแค้นคัง เคืองจิต
 ควยวาทูกที่คักโกกรา

เวลาโดนไฟลวก จะปวดแสบปวดร้อนถึงทรมันทูรายใด กวีนำภาพนี้มาเปรียบเทียบให้เห็นความเจ็บปวดของตัวละคร คือ นางตะเภาทอง ซึ่งโศกวิมาดาว่าแหงใจคำ ทำให้เห็นภาพพจน์ว่านางตะเภาทอง เจ็บปวดใจอย่างไร

เปรียบเทียบว่าเจ็บแค้นใจราวกับ เจ็บผีในอก คังความว่า
 พอลักใจไชย เซษฐมันัญกลณ

เจ็บแค้นคังหัวอกเป็นผี²

อกเป็นอวัยวะสำคัญ ผู้ใดเป็นผีในอกจะเจ็บปวดมาก กวีนำภาพผีในอกมาเปรียบกับความแค้นของพอลักซึ่งถูกลูกเซยทอกทิ้งลูกสาวอย่างไม่ใยดี ความเปรียบนี้ กวีใช้พรรณนาความรู้สึกของทาวสิงหล ทำให้เห็นชัดว่าทาวสิงหล เจ็บแค้นปานใดที่พระไชยเซษฐมาส์ลักคักอาดัยนางสุวิธูชา พระธิดาเลี้ยงของพระองค์

เปรียบเทียบความแค้นใจราวกับเลือดตาไหล ราวกับถูกไฟ

ความแค้นใจนี้ กวีเปรียบว่าคัง เลือดตาไหล คังความว่า

จึงทูลสนองพระบัญญัติ
 เขาวาลูกเตาเป็นทอนไม้

อันความแค้นของชาเลือดตาไหล
 ชับไล่ไล่หัวเสียดจากเมือง³

เวลาที่ร้องไห้มาก ๆ ตาจะแดงกำ ดูราวกับว่าน้ำตานี้ไหล เป็นสายเลือด แค้นใจจนเลือดตาไหล น้ามา เปรียบให้เห็นถึงความแค้นใจของนางสุวิธูชาที่ถูกกล่าวหาว่า

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ "โกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 393.

² "ไชยเซษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 306.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 357.

ตลอดถูกเป็นทอนไม้ เป็นกาต้มน้ำกาต้เป็ง และถูกเนรเทศออกจากเมือง การเปรียบเทียบ-
เทียบกันนี้ทำให้เห็นภาพพจน์ และสามารถเข้าใจความรู้สึกของนางสุวิธยาได้เป็น
อย่างดี

เปรียบเทียบว่าแกเฝ้าไฟคังไฟคัง คังความว่า
แกนั้นคังอึกคังเจี้ยว มั่นไซจะใครเกี่ยวเนื้อกิน¹

เวลาถูกไฟคัง จะรู้สึกปวดแสบปวดร้อน กวีนำมาเปรียบกับความเจ็บแสบใจ
ของตัวละคร ทำให้เห็นภาพพจน์ว่านางวิมาดาแค้นเคืองใจนางตะเภากว ตะเภากอง
มาก

เปรียบเทียบว่ากลัวกรรมายิ่งกว่ากลัวเสือ คังความว่า
คังจริงนึ่ง เจยไม่เจยหนา กูเหมือนกลัวกรรมายิ่งกว่าเสือ²

เสือเป็นสัตว์ร้าย เป็นจาวป่า ทั้งกนทั้งสัตว์ใหญ่โตทางเกรงกลัวเสือ
กวีนำภาพนี้มาเปรียบเทียบให้เห็นว่าสามีขางคนกลัวกรรยามาก ความเปรียบนี้วิมาดาใช้ประชด
ประชันโกรธของวากกลัวกรรยามาก

เปรียบเทียบว่าโกรธราวกับไฟ คังความว่า
ฟังคำอำมาตย์หลุมมา พระกริ้วโกรธวาระตะไฟ³

ไฟเป็นของร้อน สามารถที่จะเผาผลาญทำลายสิ่งต่าง ๆ ในหอกวายเป็นเจ้าธุลี
ไถ่ภายในเวลาอันรวดเร็ว กวีนำมาเทียบกับอารมณ์โกรธซึ่งเป็นอารมณ์รุนแรง เป็น
อันตรายแก่คนทั่วไป ความเปรียบนี้ เปรียบถึงความโกรธของพระนารายณ์ เบศร
วารุณแรงปานใด เมื่อดวงรูจาเสนาของคณดุกรังแก

¹ "โกรธทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 413.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 396.

³ "ไชยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 330.

เปรียบ เทียบวารี้ง เกี่ยวการผูกดวงกันเก่า ราวกับวารี้ง เกี่ยวที่จะกลืนกินน้ำลายที่
 ภายตมลงถึงดิน ดังกล่าวมา

น้ำลายคายตมลงถึงดิน จะกลืนกินกลืนกินไม่เกลียดหรือ ¹

น้ำลายในปากของ เรามีประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะช่วยในการย่อยอาหาร
 แตน้ำลายที่ตมลงปากลงถึงดินแล้วนั้น ทุกคนวารี้ง เกี่ยว กวีนำภาพนี้มา เปรียบกับความ
 วารี้ง เกี่ยวการผูกดวงคล้ายกันเก่า ทำให้เห็นภาพพจน์ชัด เจน

เมื่อจะ เปรียบ เทียบถึงความรัก กวีเปรียบวารี้งถึงดวงใจ รักยิ่งกว่าชีวิต
 รักเหมือนแมงเบ้ง เกิดเกล้า รักเหาะอม

เปรียบ เทียบวารี้งถึงดวงใจ ดังกล่าวมา
 ที่รักใคร่ในองคณง เขาว แมนจะ เปรียบ เทียบ เทาดวงใจ ²

ดวงใจ เป็นอวัยวะสำคัญที่ทุกคนต้องระแวงระวัง เอาใจใส่ กวีนำมา เปรียบ-
 เทียบวารี้งถึงรักดวงใจ เพื่อให้เกิดภาพพจน์ว่าความรักนี้แนกถน

เปรียบ เทียบวารี้งถึงกว่าชีวิต ดังกล่าวมา
 เห็นประจักษ์แรงแล้วหรือแหวคา ที่รักเจ้ายิ่งกว่าชีวลัย ³

ทุกคนยอมทวงแหนรักชีวิตของตน กวีจึง เปรียบวารี้งถึงกว่าชีวิต เป็นสื่อ
 ความกิดวารี้งมาก

เปรียบ เทียบวารี้งเหมือนแมงเบ้ง เกิดเกล้า ดังกล่าวมา
 อัจใจซาหาคณนี้ชื่อเท รุกอาเหมือนแมงเบ้ง เกิดหัว ⁴

- 1 เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 317.
- 2 "การวี่" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 498.
- 3 เรื่อง เกี่ยวกัน หน้า เกี่ยวกัน.
- 4 "สังขตติงขัณย" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 624.

ความรักแม่นั้น เป็นความรักผูกพันทางสายโลหิตอย่างแน่นแฟ้น เพราะแม่ เป็น
 ผู้ยอมทอ เป็นผู้ให้ชีวิต คอยเลี้ยงดูจนรู้ความระมัดระวัง อาหาร เอาใจใส่จนลูก
 เติบโตใหญ่ เมื่อจะเปรียบวาทักคนอื่น ๆ มากขนาดไหน ก็นิยมเปรียบกับความรักแม่
 ซึ่ง เป็นความรักที่สูงส่ง ความเปรียบนี้กุมารทั้งห้า เปรียบว่า พวกคนรักนาง เกสรสุเมตตา
 เหมือนแม่

✓ เปรียบเทียบวาทัก เทาหอม ถึงความว่า

ที่จริงจุด [จิต] รักตามัน เหลือแหล่ รักพอรักแม่ เทาหอมใหญ่ ¹

หอม เป็นภรรยาฐานะขนาดใหญ่ ไรบรจจุขาว เปลือก ขนาดของหอมไม่แน่นอน
 เพราะสานกันตามความจำเป็นของกรทำงาน หอมนั้นไซแทนยุงฉาง แตะจุขาว เปลือก
 ไคนอยกว่า เมื่อจะเปรียบเทียบวาทักเทาใด ก็นำเอาปริมาณความจุของหอมมาเทียบ
 ให้เห็นภาพพจน์

ลักษณะของสภาพ สุภาพระ ความเป็นอยู่ของตัวละคร ไคแก่ ความอ่อนแอ

ของชาติภคละมุนเยย ความอาภัพ ความไม่เป็นแก่นสาร สภาพที่ทนสูงก็ก้มมา เกลือกกแล้ว
 กับคนต่ำศักดิ์ สภาพที่ทนสูงอยู่ควยกับตามลำพังในที่ลับ ก็มักจะนำภาพสัตว์ ภาพวัตถุ
 สิ่งของมา เปรียบ เทียบ

เปรียบ เทียบว่าชาติภคนั้นอ่อนแอมีสภาพเหมือนลูกไก่ในมือ ยุงริน นึก

เปรียบว่าชาติภคนั้นอ่อนแอเหมือนลูกไก่ในมือ ถึงความว่า
 แมอยาหว่าคห้านรินพระทัย มัน เหมือนกับลูกไก่อยู่ในมือ ²

¹ "ไชย เชนฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 355.

² "กาวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 582.

โลกที่อยู่ในมือของออนแอด จะบีบก็ตาย จะคลายก็รอด กวีจึงนำภาพลูกโลกมา
เปรียบเทียบให้เห็นภาพของชาติที่ออนแอด จะบีบอัดอย่างไรก็ได้ ความเปรียบเทียบนี้พระกาวิ
เปรียบว่ากำลังของพระไวทัทนั้น ออนแอด ไม่อาจเทียบกับกำลังของพระองค์ได้เลย

เปรียบว่าชาติที่ออนแอด เหมือนยุงริน ยุงรินมีน เขาทาไฟ ดังความว่า
ที่ ภูเขาสูงจะแยงกิน เหมือนชีวิตยุงรินตั้งนั้น 1
เอื่อมอาจขางอวกจะลุดกรำ ไทชีคอกันมาอีกทั้งสิน
อุปมาหมายมุง เหมือนยุงริน จะบิน เขาทาไฟอะไรมีง 2

ยุงรินนี้ จะตบจะฆา เมื่อโลกก็โค บึงถ้ามมีน เขาทาไฟก็จะตบมอดไหม
กวีนำมา เปรียบกับชาติที่เห็นภาพว่าชาติที่ออนแอด ทั้งสองความ เปรียบนี้
พระกาวิไซ เทียบถึงกำลังของพระไวทัทว่าออนแอด ไม่น่าเกรงขาม ไมช้าก็จะฉิบหาย

เปรียบ เทียบว่ายักษ์ เกี่ยวกินมนุษย์โค เหมือนผัก หรือผักที่ไม่คงทน ดังความว่า
เหมือนคักจะหมุดทั้งฐาน อสุรี เกี่ยวว เเดน เป็นผักไป 3
มนุษย์หรือจะสู้กับมนุษย์กม จะ เกี่ยวว เเดน เป็นผักไม้นักทน 4

ผักเป็นอาหารที่เกี่ยวกับโคกาย กวีเปรียบเทียบมนุษย์นั้น เสมือนกับผัก ยักษ์จะ
เกี่ยวกิน เมื่อโลกก็โค ทำให้เห็นภาพพจน์ว่ามนุษย์นั้นไม่มีทางที่จะสู้กับยักษ์โคเลย มีแต่
ทางที่จะยอมยับท่าตาย ความ เปรียบแรก นางวิพักร เปรียบ เทียบว่าหากเมือง เหมือนคัก
มี เรื่องกับยักษ์ เมืองถึงหล เมื่อโค จะต้องยอมยับ ส่วนความ เปรียบหลัง พระที่ได้ียง
ของพระ ไชย เชนธู เปรียบให้ เห็นกำลังของมนุษย์กับกำลัง ของยักษ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 1 เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 590.
- 2 เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 592.
- 3 "ไชย เชนธู" ใน เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 296.
- 4 เรื่อง เกี่ยวกัน, หน้า 288.

เปรียบเทียบความอาภัพของตัวละครกับความอาภัพของปุ่น ถึงความว่า

✓ อนิจจาอาภัพดีมี เหมือนปุ่น หม่อม เที่ยทานทุลทาน เชื้อกัน ¹

คนไทยสมัยก่อนนิยมกินหมาก การกินหมากนั้น ต้องมี หมาก พลุ และปุ่น รวม 3 อย่าง แตกคนจะพูดกันว่ากินหมาก หรือหมากพลุ ไม่ไคเอยถึงปุ่นเลย ทั้งที่ปุ่นก็เป็น ส่วนสำคัญ กวีจึงนำความอาภัพของตัวละครมา เปรียบ เที่ยกับความอาภัพของปุ่น ทำให้ เห็นภาพแทน ความ เปรียบนี้ นางสุวิธูชา เปรียบ เที่ยบวาคนเองอาภัพ

✓ เปรียบ เที่ยบความไม่ เป็นแก่นสารของตัวละครกับความไม่ เป็นไคเป็นพาย ถึง ความว่า

อาย เหลานี้คี่แก่จะปลไคไม่ ไม่ เป็นไคเป็นพายชายหน้า ²

ชีวิตคนไทยสมัยก่อนอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นสำคัญ การไคเรือการพายเรือ เป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ไครไคเรือพายเรือไคไค ก็ถือว่าไม่มีแก่นสาร พึ่งตนเองไคไค ความ เปรียบนี้ท้าวสามนต์ไช เปรียบวาทกเขยวาวไคไคเรือไคไรว ท้าวอะไรก็ไคไคเป็น

เปรียบเทียบสภาพคนที่สูงส่งมา เกิดอกกิลัวกับคนต่ำที่ไคไควราชวกับพระยาราชหงส์

เขาคง เคย ถึงความว่า

กิดมากินาสม เขยขัว

เหมือนพระยาราชหงส์ เขาคง เคย

มาหลอยชวด้วยชานิจจา เคย

จะกม เงยหนาม เที่ยว เกียวยับ ³

พระยาราชหงส์นั้น เป็นสัตว์ที่ศักดิ์สิทธิ์สูงส่ง เคยอยู่อย่างสง่างมาเผยในสระ อโนคาค เมื่อทอง เขาไปอยู่ในคง เคย ถูกหนาม เที่ยว เกียวยับก็หมคสารรูป กวีนำ มา เป็นภาพ เปรียบ เที่ยบถึงคนที่สูงส่งมา เกิดอกกิลัวกับคนต่ำศักดิ์ ทำให้หลอยตกต่ำไปด้วย ความ เปรียบนี้วิมาลา เปรียบ เปรียบถึง ไครทองวามากกับคนที่ เคยหลอยตกต่ำไปด้วย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 293.

² "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 211.

³ "ไครทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

เปรียบเทียบสภาพที่หนุ่มสาวอยู่ด้วยกันตามลำพังในที่ลับกับคืนค่ากำมะณีอยู่ใน
ไฟ ถึงความว่า

เจ้าสาวที่หนุ่มจะคุมกัน

เหมือนคืนค่ากำมะณีอยู่ในไฟ¹

คืนค่า หรือ คืนเงินกับกำมะณี เมื่ออยู่ในไฟจะระเบิดขึ้นได้ กวีนำมาเปรียบเทียบ
ให้เห็นว่าหญิงชายที่อยู่ด้วยกันตามลำพังในที่รโหฐานนั้น ย่อมเกิดอารมณ์ ความค่อน
พระมลิวินัย เปรียบในของสาว เจ้าชราหมอนั่ง ว่าพระองค์กับเองสาว เจ้าชราหมอนั่งอยู่ใน
สภาพดังกล่าว เพื่อเตือนใจนางระวังตัว

ภาพทรงของวัตถุสิ่งของ มีปรากฏอยู่น้อยมาก ได้แก่ ทิวอาสน์ แก้วลิลี
อาการไหลของน้ำสุรหาย และสมุทขาว กวีจะนำเอาวัตถุสิ่งของและสภาพธรรมชาติ
ที่คุ้นเคยกันดีมา เปรียบ เทียบ

เปรียบเทียบความกระต้างของทิวอาสน์กับศิลา ถึงความว่า

ทิวอาสน์โคขอนแตกออกมา กระต้างคังศิลาประหลาดใจ²

หินนั้นมีความแข็งกระต้าง กวีนำมาเป็นภาพเปรียบเทียบให้เห็นถึงความกระต้าง
ของทิวอาสน์ ทำให้เขาใจไควาทิวอาสน์นั้นแข็งอย่างไร ความเปรียบนี้ก็นำไปใช้กับ
ทิวอาสน์ของพระอินทร์ ซึ่งจะแข็งกระต้าง เมื่อมีเหตุเพทภัย

X เปรียบ เทียบความมัน เลื่อมของแก้วลิลีหนาพระลานกับดากำรไหลของน้ำ ถึง
ความว่า

หนาพระลานอวนแก้วลิลีลาค แลประหลาดดิน เลื่อมคังน้ำไหล³

น้ำไหลนั้นมีความมันระยับ เวลาตองแสง เป็นประกายชราวตา กวีนำมาเปรียบเทียบ
ถึงความมัน เลื่อมของแก้วลิลีหนาพระลานพลับพลาของพระสังขคีลปรัย

1 "มณีวิชัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 466.

2 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 173.

3 "สังข์คีลปรัย" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 683.

เปรียบเทียบอาการไหลลงน้ำสุทรายวารากับฝนตก

ไหลสุทรายสายชลดังฝนตก อามอุทกธารารกระยาสนาน ¹

ภาพฝนตกลงมาเป็นสาย กวีน้ำมา เป็นภาพ เปรียบ เทียบให้ เห็นว่าน้ำสุทรายนั้น

ไหลโปรยปรายลงมาอย่างไร

0 เปรียบ เทียบว่าสมุคขาวที่ เต็มไปค้วย เลขยันต์นั้นกลาย เป็นสีคำเหมือนหมึก
คึกค้ำพรรษ ถึงความว่า

สมุคขาว เหมือนหมึกคึกค้ำพรรษ ลวน เลขยันต์ เสน่ห์ เดหลีกล ²

หมึกคึกค้ำพรรษทั้งสี่ขาวและสีคำ สีขาวไซเขียนสมุคคำ สีคำไซเขียนสมุคขาว
สมุคขาวของกัทมว เสน่ห์มาทำเสน่ห์ เหวาสนุราชนั้น เต็มไปค้วยตัว เลขยันต์สีคำจก
ราวกับว่าสมุคนี้คำเหมือนหมึกคำ การไซความ เปรียบคั้งนี้ก่อให้ เกิดภาพพจน์

4.4 คุณค่าของความเปรียบในพระราชนิพนธ์ทละครนอก

ความ เปรียบในพระราชนิพนธ์ทละครนอกให้ภาพพจน์ และช่วยให้เข้าใจเรื่อง
ที่ต้องการ เปรียบ เทียบโคก ง่าย และรวดเร็วขึ้น ครั้นเห็นภาพพจน์และ เกิดความเข้าใจ
แล้ว ก็ยอมเกิดการมสละเพื่อนใจ มีความรู้สึกรวมกันก็ กิกลอยตามกวี เมื่อโคก
ภาพพจน์และอารมณ์สะ เพื่อนใจ ยอมแสดงว่าผู้นานใคร่บรสาษา

ในเรื่อง ไซยเชษฐ เมื่อพระไซยเชษฐทรง เห็นผิดเห็นชอบว่า พระองค์หลงกล
เจ็คนางขัฒไลนางสุวิธูชาไปจากเมือง ก็รู้สึกเสียพระทัย เสียคายนางสุวิธูชา อยาก
จะไคนางกลับคืนมา ในตอนนี่ก็พรรณาคความรู้สึกของพระไซยเชษฐโดยอาศัยความ
เปรียบเทียบ

กขัฒ เมีย เสียรู้แค้นราย
พอดุจจิตคึกคักดับสัซิบแลว

มันอุบายชุกพอลอดวาง
คั้งควงแกวคคกลงข เลหลวง ³

1 "คำวิ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 520.
2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 516.
3 "ไซยเชษฐ" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

ความเปรียบให้ภาพดวงแก้วตกลงในทะเลหลวง ดวงแก้วเป็นของเล็กที่มีคุณค่ามหาศาล เมื่อตกลงในทะเลอันเว้งว้าง ก็ยอมหมกหมอง หมกหมองทางที่จะนำกลับคืนมาได้ ความรู้สึกสูญเสียดวงแก้วนี้ กวีนำมาเทียบกับความรู้สึกที่พระไชยเชษฐาสูญเสียเมียแก้ว ความรู้สึกสูญเสีย เสียกายภรรยาที่แสนดีนั้น เป็นเรื่องที่ยอธิบายยาก คนที่ไม่เคยประสบกับตนเองอาจไม่เข้าใจ แต่คนทั่วไปเข้าใจถึงความรู้สึกสูญเสียของมีกา กวีจึงนำเอาความรู้สึกสูญเสียดวงแก้วซึ่งเป็นของมีค่าสูงมาเทียบกับความรู้สึกสูญเสียภรรยาที่แสนดี จึงทำให้เข้าใจชัดเจนว่าพระไชยเชษฐามีความรู้สึกอย่างไร เห็นภาพและเข้าใจความรู้สึกแล้ว ก็รู้สึกสะเทือนอารมณ์ สงสาร เห็นใจพระไชยเชษฐาที่ทรงคิดไถ่ก้อเมื่อคงสูญเสียนางสุวัญชาไป

อุปมา "ดวงแก้วตกลงทะเลหลวง" มีเสียงไพเราะ เสียงทอดยาวสลบสิ้น นำเสียงของคำบอกถึงความขมขื่น เสียกาย ทอแท้ กระวนกระวาย อยากไขวควายอยากไคเป็น เจ้าของกรรมสิทธิ์คัง เกิม จึงแม้ว่าความเปรียบนี้ใครสภาษาอย่างคียง

ความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอก ใหลคณำสูง ใหลภาพพจนคิเคน โดยเฉพาะความเปรียบที่มีอุปมาซ้อนกัน มักใหลคณำสูง ช่วยใหลเห็นภาพพจนชัดเจนนขึ้น ช่วยใหลเข้าใจและสะเทือนใจคียงขึ้น และใหลสภาษาอนันต อย่างเซนใหลเรื่องคาวี นางจันตสุคาคองการกลาวถึงบุญคุณของพระคาวี ไคนำความเปรียบมาใหลคังนี้

คุณของทรงอุทรคังบิตุเรศ

เหมือนฉัตรแก้วกัน เกศ เกศ¹

ความรู้สึกสำนึกบุญคุณสวามีของนางจันตสุคาเป็น เรื่องส่วนตัวที่คนทั่วไปอาจไม่เข้าใจใหลคียง จึงไคนำเอาความรู้สึกที่คนทั่วไปมีตอพอ และพระมหากษัตริย์มาเปรียบใหลเห็นชัดเจนนขึ้น พระคุณของใหลกำเนต ใหลชีวิต และใหลเลี้ยงคองคองควยความรักจนเต็ม ใหลใหญ่ เป็นเรื่องใหลทุกคนประจักษแจงแกใจเป็นอยางคิ ความจริงการนำเอาบุญคุณของพอมา เติบบบุญคุณของพระคาวีน่าจะ เป็นการเพียงพอ แต่นางจันตสุคาคียงคัง เอาความสำนึก

¹ "คาวี" ใหล เรื่องใหลยวกัน, หน้า 499.

ในพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์มา เทียบกับความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของสวามีของตน ทำให้มอง เห็น เกิดความเข้าใจลึกซึ้งขึ้น และใคร่บรรณาช้ายิ่งกว่าที่จะพูดอย่างธรรมดา

ในเรื่องไกรทอง ไกรทองไคว้วิมาลาแล้วล้มสองภรรยา ไกรทองหลงใหลวิมาลา มาก จึงนำวิมาลาไปออกหน้าออกตาที่เมืองพิชิตหวังจะให้ได้อยู่รวม เรือนเดียวกันกับสองนาง ตะเภาแก้วตะเภาทอง แดภรรยาทั้งสามเกิดหึงหวงกัน วิมาลาทนไม่ไหวจึงชมชานกัฒน์มาของตน วันหนึ่งไกรทองติดตามไปหาวิมาลาซึ่งจำที่อยู่ของนางวิมาลา วิมาลาและไกรทอง เกิดเป็นปากเป็นเสียงกัน ไกรทองแกล้งวาทะทวิมาลาว่าคบชู้สมภักดิ์ทั้งหลาย วิมาลาสนใจ จึงถวาทอชานกัฒน์มาใจไกรทองโดยไขความเปรียบดังนี้

เหตุวาทรักแคว้กัฒน์

ซึ่งแล้วถมคินให้โหมทรุค

ไคเอียงแล้วกระไรไหนลม

ไคชมแล้วกระไรในสูงศ

ความเปรียบ "รักแคว้กัฒน์" ในภาพของการหารุณอินโม่ยืนอยู่สูงศุขอบฟ้า ภาพนี้ทำให้เข้าใจว่า เมื่อรักแล้วไกรทอง เชิดชูกยของวิมาลาอย่างไร

ภาพที่สอง "ซึ่งแล้วถมคินให้โหมทรุค" ภาพถมคินต้มสิ่งไคสิ่งหนึ่งเพื่อไคสิ่งนั้น จมลงลับตา สื่อความคิดว่า เมื่อยามซึ่งไกรทองนำเค็มทับถมวิมาลาอย่างรุนแรง ราวกับวิมาลาเป็นหญิงไรคา

ภาพที่สาม "ไคเอียงแล้วกระไรไหนลม" กวีนำเอาภาพเรือมาเปรียบเทียบไคเอียง เป็นภาพเรือที่เอียงวูบ ปริมาณ ราว ๆ จะกว่า แต่ยังคงตัวไว้ไค แล้วมีคนมาช้ำเค็มให้เรื่อนั้นจมลงไป วิมาลาเห็นเสมือนเรือเอียง ที่ถูกไกรทองกคิโหมจมลง เพราะโศกชะตาบันกาลให้วิมาลา มีสองสามี สามีใหม่ทอดทิ้ง แล้วยังมากลาวหาว่าวิมาลาชู้ ไม่เล็ดอกหนา

จะเห็นไคว่า ภาพ 1 และภาพ 2 นั้น มีลักษณะขัดแย้งกัน ภาพแรกสูงศุขเลิศลอย เทียมฟ้า ภาพสองจมคิน ส่วนภาพสามนั้นไคเอียงกับภาพสองคือ ภาพเรือเอียงที่ถูกกคิโหมจมใคหน้า ภาพชนที่ไคเอียงกัน และขัดแย้งกันนี้ ช่วยสื่อความคิดว่าไกรทองกระหน่ำเค็มวิมาลาอย่างรุนแรง ไกรทองมีลักษณะนิสัยชอมช้ำเค็มภรรยา

¹ "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 421.

บางทีก็วิเคราะห์ความเปรียบแบบอุปมาอุปไมยนำก่อน แล้วขอความช่วยเหลือเปรียบแบบอุปมา เพื่อช่วยเพิ่มน้ำหนักภาพ และทำให้ความเปรียบมีความเข้มข้น ลักษณะนี้เมื่อมองมาก ก็จะเห็นจากตัวอย่างข้างล่างนี้

น้ำใจในหอไอศหอคี้	มันราวกับอัครีไทม์หลังคา
ก็ยอมรุ่มวม เห็นมา เลนไฟ	ขึ้น เขามาไปไกล เคียงขา
ทนอยจะลามา เลี้ยลน เถาชนคา	หนึ่งกำพร้าจะลอกปก เป็ดยทอง ¹

ไฟที่หลังอำนาจที่จะเผาผลาญทำลายสิ่งต่าง ๆ ให้เป็น เถาถ่านไถ้ในพริบตาเดียว กว้างใจไฟ เป็นสื่อความคิดถึงลักษณะนิสัยใจคอของคน ความเปรียบไฟไหม้ภาพพจน์ของความ รอนแรง ความขุ่นเฉียว ความวูววม ความร้ายกาจของนิสัยใจคอของคนเรา

ภาพไฟในที่นี้ 2 ภาพ ภาพแรก คือภาพของไฟที่ลุกไหม้หลังคา หลังคาบ้าน คนไทยสมัยก่อนมักมุงคั่วจาก ฉะนั้นไฟจะไหม้หลังคาอย่างรวดเร็ว และเนื่องจากหลังคา เป็นส่วนคล้ายส่วนสำคัญ ๆ ของโกรมบ้าน จึงอาจมีผลไหม้บ้านพังลงมาได้ เป็นอันตรายต่อ คนที่อยู่ในบริเวณนั้น ไฟจึง เป็นสื่อความคิดถึงลักษณะนิสัยใจคอของคนที่มีอารมณ์รอนแรง

ขุ่นเฉียว วูววม ร้ายกาจ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อคนรอบข้าง เมื่อใดก็ได้ ภาพพจน์นี้ กวีวิเคราะห์ความเปรียบแบบอุปมาอุปไมยซึ่ง เขาใจใองาย เป็นการปูพื้น ถัดจากนั้นก็วิเคราะห์ความ เปรียบแบบอุปมาขอเขาไป ภาพเลนไฟ ไฟในภาพนี้เป็นไฟที่ไกลตัว หากไม่ระวัง ไฟอาจจะลวกหนึ่งกำพร้าให้ของลอกเปื้อยไค่ หากผู้ใดโดนไฟก็จะไค่รับความเจ็บปวด ปวดแสบปวดรอน ภาพนี้สื่อความคิดว่าการเขาไกลคนที่นิสัยร้ายกาจ ขุ่นเฉียว วูววม ย่อม เป็นอันตราย

นับว่าภาพไฟภาพแรกและภาพหลังที่มาประกอบกัน ให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม และใ้โทษรรกรสกาย

¹ "ควา" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 569.

ความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอก ส่วนมากใ้ภาพพจน์ของตัวละคร
อย่างแจ่มชัดในคานตาง ๆ คือบุคลิกลักษณะ อาทิปฏิกิริยาอาการ ลักษณะนิสัยใจคอ
ภาวะจิตใจอารมณ์ และฐานะสภาพความเป็นอยู่ของตัวละคร ส่วนภาพพจน์ของวัตถุสิ่ง
ของที่ประกอบอยู่ในฉากนั้นมีอยู่มาก

ความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอกมีความดีเด่น เหมาะเจาะ เพิ่มรสชาติ
แก่พระราชนิพนธ์บทละครนอก กิ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ในตอนที่นางกัณฐมาลี กระทบกระเทียบว่าท้าวสันนุราชปลอมทอดทิ้งนางไปหา
นางจันทสุภา กวีโรภาษพจนแหวกในคำพูดของนางกัณฐมาลีว่า

จะมาเรียกมาหาหาไป	มันไม่เหมือน เมื่อกระนั้นแล้ว
แต่เที่ยงซุบตัวใหม่ไคเมียสาว	อุบ่าเหมือนราวกับไคแกว
นึลกับคักคี่ไม่มีแวง	อย่าฟังนึลคักแล้วจะ เหลียวดู
เป็นคุณวาศุณานอยลอยดก	อาภัพอัปยศอดุส
จะอยู่ไคแตระ เบียง เบียงประตุ	ไม่สมควร เขาไปอยู่ในที่ทาง ¹

นางกัณฐมาลีโรภาษแควเห็นภาพแรก—นางกระทบกระเทียบว่า—ถรรพ์ท้าวสันนุราช—
ซุบตัวใหม่ และไคเมียสาวนั้นราวกับไคแกว นางจันทสุภาเสมือนแควซึ่ง เป็นของมีค่า ส่วน
ตัวนางเองแกล้ว ไรคุณค่า ไรความหมายเสมือนลูกปักไม้มีแวง ไม่น่าสนใจ ไม่น่าเหลียวแล
ภาพลูกปักไม้มีแวงซึ่งเป็นภาพ 2 นั้นขัดแย้งกับภาพแรก ถัดจากนั้น เพิ่มควภาพ 3 และ
ภาพ 4 ภาพ 3 ระเบียบ เบียงประตุ เป็นภาพที่นางกัณฐมาลีสื่อความหมายถึงฐานะของนาง
เอง ว่าตกต่ำไรค่า ควรจะอยู่ในฐานะนางกำนัลคนรับใช้ ไม่ควรจะไปอยู่ในที่ทาง ที่
ทาง เป็นภาพที่ 4 ที่ทางหมายถึงที่ประทับของกษัตริย์ของมหาดี ภาพที่ทางกับภาพระเบียบ
ประตุนั้นต่างกันมาก การใช้ความเปรียบดังนี้แสดงถึงอารมณ์ของนางกัณฐมาลีได้เป็นอย่างดี
และไพเราะสละสลวยที่เขมชน ดีเด่นเป็นเลิศ เหมาะแก่นิสัยของนางกัณฐมาลี ซึ่ง เจ้ากิดเจ้าแค้น
เหมาะแก่ภาวการณ์

¹ เรื่อง เกี้ยวกัน, หน้า 552.

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ คำพูดของไกรทองที่ว่าวิมาลา เมื่อวิมาลา มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับนาง เลื่อมฉายวรรณ วิมาลานั้นมีเรื่องทะเลาะกับคนอื่นหลายคน อย่างเช่น ทะเลาะกับนางตะเกาแก้วตะเกาทอง กับไกรทอง และยังมีทะเลาะกับนาง เลื่อมฉายวรรณ ไกรทองจึงว่าวิมาลาแรง ๆ โดยอาศัยความเปรียบว่า

วิมาลา เมียบ้าแล้ว เหลือใจ	เหมือนหนามไทร เกะกะระรู่
ขมปะทะมาไหนใส่เอาหมก	ไมละลคะ เลอะคน เสียจนทั่ว
ตะกิ้งตะ เกียง เงียงงารอบตัว	ความว้าวยัง ไม่หายความความมา ¹

ในชั้นแรกไกรทอง เปรียบว่าวิมาลา เหมือนหนามไทร หนามไทรนั้น เป็นของมีคม ใครถูก เขาก็จะตองปวดแสบ อักเสบ ถึง เป็นหนองโค หนามไทรที่ เกะกะระรู่ ขอม มีโอกาสที่จะสร้างความเจ็บปวดให้คนโดยสัญจรไปมาได้ง่าย เช่น เกี่ยวกับคนที่ให้พลาด เกะกะกับคนอื่นไม่ เลือกลง

ภาพที่ 2 นี้ นำหนัก เชมชนชั้น กวีไวยาพจน์ของวิมาลา เหมือนกับคนสี่ประเภทที่มี หนามแหลม สาก คายอูรอบคน ตะ เกียงสี่ประเภทนั้น เป็นหน่อเล็ก ๆ ที่แตกขึ้นตรงหัว สี่ประเภท ในภาพนี้ ตะ เกียงแตกขึ้นรอบหัวสี่ประเภท โอกาสที่คนจะโดน เขาก็มีมาก ตะ เกียง นั้นทั้งสากทั้งคม ใครถูก เขาก็ยอระคาย เคือง เงียงงานั้น หมายถึงหนามแหลมตลอดกริมใบ สี่ประเภท มีลักษณะเหมือนเงียงปลาคูกและงูแบบงาซาง เป็นของคมอีกเช่นกัน ตะกิ้ง - ตะ เกียง เงียงงารอบตัว ช่วยให้เห็นภาพพจน์ของวิมาลาว่า เป็นคนที่เอา เรื่องคนรอบตัว พลาด เกะกะ จักจาม

การไวยาพจน์ครั้งนี้ เหมาะเจาะ เต็มร้อย อย่างยิ่ง ไกรทองต้องการว่าวิมาลา ให้เจ็บแสบ กับว่าใครผิด ทั้งวิมาลา ก็เป็นคนเช่นนั้นจริง ๆ ตลอดเรื่องไกรทองมีแต่เรื่อง วิมาลาปะทะการรบกับคนอื่น

ความเปรียบในพระราชนิพนธ์ละครนอกนั้น บางทีก็มีการนำคำโบราณมาใช้แต่ ไม่มากนัก เช่น ถึงผู้ใหญ่ดังหัก กับไฟหัวลม ขมเขาโคชินโตกินหญ้า ลาง เนื้อชอบลงยา

¹ "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 423.

ปลุกเรื้อนตามใจผู้อยู่ ที่ปลาหน้าไซ ก็จะสามารถนำคำโบราณเหล่านี้มาใช้ได้อย่างเหมาะสม—
เจาะ เช่น ในคอนทวารสามนต์ มีคำริจะให้เจ็คนางพระธิดาเลือกภูตามใจชอบ กวีนำคำ
โบราณมาใช้ เปรียบประกอบคำพูดของทวารสามนต์ได้อย่างเหมาะสม กังจะเห็นจากบท
พระราชนิพนธ์ว่า

จะจัดแจงแต่งตามอารมณ์เรา
กลัว เกิดอกหัก เจ็คนาง
กลาง เนื้อชอมกลางยาไม่ว่าใด
ความร่าเริงทวนวาไฉนเป็นครุ
พิศุทธิ์จะประทุมไทรหอมทรง
ใหญ่ศรีเราเลือกตามชอบใจ

เหมือนขุม เขาโคชินี หักินญา
มันจะไม่ เสนหากินู
ปลุกเรื้อนตามใจผู้อยู่
พิเคราะห์เหตุ หตองท่านองใน
กษัตริย์ทรง รอย เอ็ดหัว เมืองใหญ่
เราจะเห็นกระไรจงวาม

ขม เขาโคชินี หักินญา เป็นภาพเปรียบถึงการบังคับใหญ่วันท่าตามใจชอบของคน
กลาง เนื้อชอมกลางยา เป็นภาพเปรียบว่าคางคนคางชอมยา ถูกกับขาคคนละขนาน นำมา
เปรียบว่า คนเรานั้นต่างจิตต่างใจกัน ปลุกเรื้อนตามใจผู้อยู่ เป็นภาพเปรียบเทียบถึง
การจะทำอะไรต้องมีความสมัครใจของผู้นั้น กวีนำความ เปรียบที่มีมาแต่โบราณ
เหล่านี้มาใช้ประกอบกัน อธิบายความกึกทวารสามนต์ได้อย่างดีว่า ไม่อยากบังคับพระธิดา
ในเรื่องศุกรอง เพราะคนเรานั้น ต่างจิตต่างใจกัน ฉะนั้นจะให้พระธิดาเลือกภูตามความ
สมัครใจของพระธิดาเอง

กวีมีวิศถกถกถกความ เปรียบที่มีมาแต่โบราณนี้ให้แปลกและมีคุณค่าขึ้น เช่นความ—
เปรียบเทียบ

ชะราชชกจาวาชาน
ยังไม่มันคนกะทีใส เจื่อ

กึ่งนำอญเฝ้าตาลหวาน เหลือ
คงจะ เชื้อดอยคำของ เจ้าคุณ 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.
2 "ไกรทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 411.

คำพูดหวานเปรียบกับน้ำออยน้ำตาลนั้น เป็นความเปรียบที่เจนนู แต่ทวีเพิ่มรสชาติให้เข้มข้นอีก โดยเพิ่มข้อความว่า "ยังไม่มันคั้นกะทิใส่เจือ" ทำให้แปลกและทำให้เห็นว่าทวีมีความกึกก้องแปลก

บางทีก็นำเอาวรรณคดี เรื่องอื่นที่เป็นที่รู้จักกันดีมา เป็นภาพเปรียบเทียบให้เกิดภาพพจน์ที่เจนนู เช่น เวลาที่จรณาและพระสังข์ตกทุกข์ได้ยาก ก็ก็นำความยากแค้นของขุนแผนและวันทองมา เปรียบเทียบให้เกิดภาพพจน์ ดังความว่า

ตัวพี่ก็จรนามาไค้แค้น เหมือนขุนแผนกับวันทอง เจียวนอง เอย ¹

ภาพเปรียบเทียบในความเปรียบที่นำมาจากไตรภูมิพระร่วง เช่น เปรียบระยะทางไกลมากกว่านอกฟ้าหิมพานต์ เปรียบจิตใจตัวละครว่าทุกข์ร้อนหนักหนากิ่งพระเมรุ เอนทัยเปรียบคนสูงส่งที่ตกต่ำลงจวราวกับพระยาราชหงส์ เขาคง เอย เป็นต้น

การนำความเปรียบที่นำมาแต่โบราณก็ดี การนำวรรณคดี เรื่องอื่นมา เป็นภาพเปรียบเทียบก็ดี ล้วนแสดงถึงความรู้อันกว้างขวางและความสามารถของกวี

ความเปรียบเทียบในบทพระราชนิพนธ์แสดงถึงชีวิตจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี เพราะได้นำเอาภาพชีวิตประจำวัน หรือสิ่งที่เราโคเคยพบเห็นโดยนโคเพียงอยุเสมอมา เปรียบเทียบอย่าง เช่น กวีได้นำเอาภาพชีวิตริมน้ำมา เป็นภาพเปรียบเทียบ เช่น ไม่เป็นโลไม่เป็นทนาย หรือเปรียบวากายเย็นฉ่ำกึ่งน้ำตา ภาพหนองน้ำตำธารอน เป็นที่สำราญระนํามา เปรียบกับหญิงที่ขนิยอม เป็นของชายทุกคนไม่เลือกหน้า เป็นต้น ภาพชีวิตในทองไรทองนา นำมา เป็นภาพเปรียบเทียบ เช่น กวีวักระทบคราด คอยามความใด รักเท่าพอม ภาพที่แสดงถึงฐานะสังคมของบุคคล เช่น ภาพเจ้าพระยา นำมา เปรียบกับความสุขของตัวละคร ภาพทาส นำมา เปรียบกับความทุกข์ทรมานของตัวละคร เป็นต้น

¹ "สังข์ทอง" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

บทละครนอกนั้นมุ่งดำเนินเรื่อง เป็นสำคัญ การนำความเปรียบมาไว้ในบทพระราช
นิพนธ์ จึง เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะความเปรียบนี้ใจคำน้อย กระตักรัด กั้น
ความมาก ทำให้สามารถดำเนินเรื่องได้อย่างรวดเร็ว

ความเปรียบในพระราชนิพนธ์บทละครนอกนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยทำให้
พระราชนิพนธ์บทละครนอก เป็นอมตะ เป็นที่สนใจของคนทั่วไปตราบนานเท่านานนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย